

Hámori Antal

A MAGZAT ÉLETJOGA

© Hámori Antal, 1997.

Anyaország-könyvek 1.

ISSN 1417-5330

ISBN 963 04 8828 0

A kiadvány megjelenését a Homm Bt. támogatása tette lehetővé.

Lektorálta:

† Prof. Dr. Dr. Gaizler Gyula,

a Pontificia Academia per la Vita tagja,

Dr. Kőrös András

a Legfelsőbb Bíróság tagja

Kiadta az Alfa Magzat-, Csecsemő-, Gyermek-
és Családvédelmi Szövetség 1997-ben

Felelős kiadó és sorozatszerkesztő: Dr. Téglásy Imre

1126 Budapest, Ugocsa u. 2.

Tel.: 30/226-775

E-mail: Teglasyl@axels.hu

Borító: Simon András

Műszaki szerkesztő: Keszthelyi András

Tartalom

A kiadó előszava	4
A lektor előszava	7
Bevezetés	11
I. FEJEZET	
A magyar szabályozás története	13
II. FEJEZET	
Abortusz-szabályozás a kontinentális és az angolszász jogrendszerekben	22
III. FEJEZET	
Az Alkotmánybíróság határozata és annak kritikája ..	34
IV. FEJEZET	
A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény kritikai elemzése	57
ÖSSZEGZÉS	68
JEGYZETEK	70
SUMMARY	74

A kiadó előszava

A magzat életjoga kérdésében számos, olykor tudományos szempontokkal is alátámasztható érv hozható fel az abortusz, vagyis a magzati életkorát élő gyermek elpusztítása mellett és ellen. A kérdés szakmai és közéleti-politikai fölvetése Magyarországon azért különösen időszerű, mert egyfelől megindult a népesség egyre fokozódó ütemű fogyása, a megfogant, de meg nem születő nemzedékek hiányával a társadalom elöregedése, másfelől a magzatokat elhajtott nőknél, illetve a megszülető fiatalabb nemzedékekben már-már társadalmi méretekben jelentkeznek a post-abortus syndroma és az abortusztúlélés kóros társadalomlélektani tünetei. De ha csak statisztikailag szemléljük az abortusz jelenségét, akkor is megdöbbentő, hogy 1996-ban akadt olyan magyar megye, ahol az abortuszok száma már meghaladta az élveszületések számát!

A kiadványban megjelenő problémakör nyilvánosság elé tárását az Alfa Szövetség olyan polgári életvédő szervezetként vállalta magára, amely országos magzat- és újszülöttmentő hálózatot működtet, és amely mindennapi életmentő tevékenysége mellett fontosnak tartja a kérdéskör higgadt tudományos, módszertani tisztázását is.

Az Alfa Szövetség fogantatásától tiszteli az emberi életet, és az Egyezmény a Gyermekek Jogairól szóló, Magyarországon is becikkelyezett 1991. évi LXIV. törvény értelmében nemcsak az elvek, hanem a cselekedetek terén is különleges védelemre szorulónak tartja a magzati életkorát

élő gyermeket: „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, *születése előtt* és születése után egyaránt.”

Hámori Antal az Alfa Szövetség Anyaország címmel tervezett könyvsorozata első kötetének szerzőjeként kimondja, hogy a különböző értékek (pl. a szociális jóléthez, az ún. életminőséghez való jog, a szabad családtervezéshez való jog és az egészséges élethez való jog) összeütközésével kapcsolatban világosan kell látni: az életnél nincs nagyobb érték, minden más értéknek ez az alapja és forrása, továbbá hogy más személy élete felett (még ha csak születendő, vagyis feltételes jogképességgel rendelkező személyről is van szó) nem rendelkezhet sem állam, sem magánszemély.

A magzati életkorát élő gyermek képtelen az önvédelemre, környezetének s leginkább anyjának kiszolgáltatott állapotban van, jogainak érvényesítése érdekében sem tud fellépni, ezért ha érdekei törvényes képviselőjének (anyjának) érdekeivel összeütközésbe kerülnek, akkor a magzatot jogi védelemben kell részesíteni. Ezt hivatott szolgálni az ún. „méhmagzat gondnoka” elnevezésű intézmény, amelyet a magyar Polgári Törvénykönyv és immár a nemrég megalkotott A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény is ismer.

A Polgári Törvénykönyv 10. paragrafusa kimondja, hogy a gyermek részére már születése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van. Azt, hogy ezt az intézményt Magyarországon eddig nem alkalmazták (jóllehet élő, hatályos jogintézményről van szó), bizonyítja, hogy

nemcsak a jogalkotás, hanem a jogalkalmazás területén is komoly lemaradások, hiányosságok vannak.

Hámori Antal könyve magyar és nemzetközi (elsősorban az angolszász és kontinentális) jogtörténeti kitekintéssel is szolgál, de gerincét az az elemzés képezi, amellyel a magyar Alkotmánybíróság ide vonatkozó határozatát elemzi, annak érvelését vizsgálja. Rámutat az 1992-ben elfogadott magyar abortusztörvény jogilag is aggályos pontjaira, kritizálja azon rendelkezéseket, amelyek még az Alkotmánybíróság határozatában is megfogalmazott jogtudományi elvárásoknak sem tesznek eleget.

Az Alfa Szövetségnek ezzel a most útnak indított könyvsorozattal és a sorozat első könyvének szerzőjével egyfelől az a célja, hogy életvédő „külső” törvény létrehozását segítse, illetve serkentse a magzati életet jobban védő társadalmi közfelfogás és magatartás „belső törvényének” nyilván hosszú folyamatot igénybe vevő kialakítását. Tudjuk ugyanis, hogy jogvédelemmel a szülői szeretet aligha pótolható...

Dr. Téglásy Imre

A lektor előszava

Magyarországon az élveszületések száma az 1980-as évek elejéhez képest drasztikusan – megközelítőleg a felére – csökkent. Nem túl pesszimista becslések szerint az ezredfordulóra az ország népessége tízmillió alá esik vissza. Rendkívüli felelősség terhel tehát minden politikus, jogalkotót, jogalkalmazót, orvost és szülőt, akinek általánosságban vagy egy-egy konkrét esetben a magzati életéről döntenie kell. A magzat életjogának elismerése vagy tagadása ugyanis korántsem csupán jogkérdés, hanem annak számos erkölcsi, társadalmi, vallási, sőt történelmi összetevője van. Magának az orvostudománynak a fejlődése (gondolok itt elsősorban a genetikára és a mesterséges megtermékenyítés széles körű alkalmazásának lehetőségére) is új szempontokat adott a kérdés megközelítéséhez. Ennek a háttérnek az ismerete nélkül a jogi szabályozás célt tévesztett, a jogalkalmazás esetleges, s társadalmi hatását tekintve mindkettő csak káros lehet.

A magzat életjoga a világon mindenütt a nők önrendelkezési jogával szembeállítva jelenik meg, és az abortusz megengedhetőségének kérdésében csúcsosodik ki. Ezt az ellentétet egy kicsit mesterségesen kreáltak és túldimenzionáltak érzem. Az Amerikai Egyesült Államokban nők tüntettek az abortusz mellett és ellen a Legfelsőbb Bíróság épülete előtt, amikor 1973-ban a legfőbb bírói testület a kérdésben precedensértékű döntéseit meghozta (Roe v. Wade és Doe v. Bolton). Úgy látom, az senki számára nem -kétséges, hogy az abortusz mind a terhes nő, mind a

magzat szempontjából rossz és elkerülendő. A vita inkább abban fogható meg, hogy az abortusz legyen-e és mennyiben a terhes nő saját döntése, illetőleg mennyiben avatkozzon be a privátszférába – az abortusz megtiltásával illetve korlátozásával – az állam. A privát döntés ugyanis szükségképpen egyéni célokat követ (akár a magzat megtartása vagy elvetetése mellett foglal állást), amelyek nem feltétlenül esnek egybe a társadalom érdekeivel. Ugyanakkor a társadalom érdeke is több összetevőből áll: egyrészt az emberi élet – és a potenciónalis emberi élet – feltétel nélküli védelme, másrészt az emberhez méltó élet védelme, ami akár biológiai, akár szociális okokból a magzat megszületése ellen szólhat (előre tudott súlyos fogyatékossgal vagy „nyomorba” születő gyermekek).

A magzati élet védelme a XX. század végén az említett összefüggésekben jelenik meg, és ezért nem csoda, hogy mind az abortuszt ellenzők, mind az abortusz megengedése mellett kardoskodók tábora bőségesen talál tudományosan is alátámasztható érveket álláspontja megerősítésére, amit az elmúlt évtizedek szociológiai és jogi irodalma is mutat. Az állam a legtöbb civilizált országban igyekszik „középuton” maradni, tartózkodni az abortusz kategorikus tiltásától, de azt az adott nemzet vallási, erkölcsi és történelmi hagyományaihoz képest korlátok közé szorítani. A korlátok mértéke az, amelyekről a nem szélsőséges nézeteket valló tudományos körökben a vita folyik, és egy olyan „erkölcsi standard” elismertetése, amely mindkét oldalról a jogi szabályozás megítélésének mércéje lehet.

A jelen tanulmány szerzője jellegzetesen magzativé-
dő álláspontot képvisel. Nem hagy kétséget afelől, hogy egészen kivételes eseteket kivéve (az anya életének ve-

szélyeztetettsége) elveti az abortusz lehetővé tételét. A magzati élet fogantatásától kezdődően feltétel nélkül jogképes emberi lénynek, elpusztítását emberölésnek tekinti. Álláspontját rendkívül széles kitekintésű jogtörténeti és jogösszehasonlító elemzéssel támasztja alá. A jelenlegi magyar jogi helyzetet az elmúlt évek két meghatározó jelentőségű jogforrása: az Alkotmánybíróság.64/ 1991. (XII. 17.) AB határozata, valamint a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény kritikai elemzésén keresztül mutatja be. Fiatal kora ellenére – a dolgozat megírásakor másodéves egyetemi hallgató! – figyelemre méltó felkészültséggel és éleslátással hívja fel a figyelmet mind a bírói döntés, mind a jogszabály ellentmondásaira: az előbbivel kapcsolatban bőségesen merít a különvéleményekből, illetve az Alkotmánybíróságnak a halálbüntetésről szóló határozatából, míg az utóbbit illetően szellemesen mutatja ki a címbe megfogalmazott cél („a magzati élet védelme”) és a megvalósítás (a „súlyos válsághelyzet” mint az abortuszt lehetővé tevő ok fennállása a terhes nő egyoldalú nyilatkozatán alapul) közötti szakadékot. Szinte minden lehetséges érvet felvonultat mély meggyőződéssel és sokszor szenvedélyesen képviselt, de mindig tudományos alapokon nyugvó álláspontja mellett. Ez az elmélyültség és alaposág, a kitűnő érvelési készséggel és a „jó ügy szolgálatában” való hittel párosulva a tanulmányt még azok számára is értékes és érdekes olvasmánnyá tehetik, akik a szerző végkövetkeztetéseivel nem mindenben értenek egyet.

Budapest, 1997. április

Dr. Kőrös András

*„A szíved már teljesen kialakult...
A tizennyolcadik naptól vért szivattyúz,
és rendesen ver:
hogyan is dobhatnálak el?”*

(Oriana Fallaci)

Bevezetés

A magzat a történelem során mindig jogi védettség alatt állt. Már az ókori rómaiak is – akik ugyan még csupán az anyatest részének (portio mulierisnek) tekintették a méh-magzatot, s a mai hazai szabályozáshoz hasonlóan személyiségét, jogalanyiságát csak feltételelesen, az élveszületéstől kezdődően ismerték el, sőt a koraszülöttet és a szörnyszülöttet nem is tekintették személynek – jogtételként mondták ki: „Valahányszor a méhmagzat érdekeiről van szó, őt úgy kell védelemben részesíteni, mintha már élő ember volna.” („Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset custoditur, quotiens de commodis ipsius partus quaeritur.”)¹ Így a rómaiaknál például elismert volt a méhmagzat (nasciturus) öröklési joga az anyja teherben léte alatt elhunyt apja után, élveszületése esetére.²

A jogilag védett magzat státuszának kérdése napjainkra a nő önrendelkezési joga, a méltóságához való joggal való összeütközése kapcsán látszik a leginkább felmerülni. Dolgozatomban e kollíziót a magzat jogalanyisága mellett feloldandó álláspontomat fejtem ki, rámutatva, hogy az Alkotmánybíróság 64/ 1991. (XII.17.) határozata (a terhesség megszakítására vonatkozó szabályok rendeletben való meghatározásának alkotmányellenességéről, valamint a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványok elutasításáról)³ és az annak folytán megszülethető 1992. évi LXXIX. törvény (a magzati élet védelméről)⁴ ál-

tal a magzat életének védelme nincs megnyugtatóan biztosítva.

A dolgozat célja, hogy felhívja a figyelmet a magzat megváltozott státuszára, arra, hogy – a természettudományi kutatások eredményeinek köszönhetően – a magzat többé már nem pusztán az anyatest része, nem egy másodrangú feltételes személy, hanem önálló emberi lény (egy emberi élet), amelynek élethez való joga abszolút kell hogy legyen, mert különben nem lehet garantálni, hogy súlyának megfelelő védelemben részesül. A hatályos törvényi szabályozás folytán ez a védelem nem valósul meg, mert a nő önrendelkezési joga akár teljes mértékben is érvényesülhet, s így a magzat halálát eredményezheti.

A dolgozat négy fejezetből áll. Először a magyar magzatvédelem történelmi gyökereit, illetve annak alakulását ismertetem, részletesebben foglalkozva a polgári liberális jogszemlélet korszakának szabályozásaival, jogirodalmi álláspontjaival; majd a pártállam abortusz-politikájával szembeni kritikámat fogalmazom meg.

A második fejezetben a fejlett nyugati világ kontinentális és angolszász jogrendszereinek exemplifikált bemutatójával érzékeltetem, hogy a magzat jogállása, élethez való joga másutt sem kielégítő, sőt sok helyütt a mai magyar szabályozáshoz képest nem is létezik.

A harmadik fejezetben kerül sor az Alkotmánybíróság határozatának, illetőleg az alkotmánybírói álláspontok részleteibe menő elemzésére, kritikájára, álláspontom kifejtésére.

A negyedik fejezet az 1992. évi „magzatvédelmi” törvény bírálatát tartalmazza, különös tekintettel arra, hogy a törvényalkotó több vonatkozásban is figyelmen kívül hagyta az Alkotmánybíróság álláspontját.

I. fejezet A magyar szabályozás története⁵

A magyar jog már az államalapítástól kezdve védte a méhmagzatot, elismerték státusz és vagyoni jogait. Ebben nagy szerepe volt a keresztény világnézet uralkodásának; a magzat létét, személyiségét, jogi védelmét megkérdőjelezni, a keresztény ideológiával való szembenállást jelentette volna.

A méhmagzat legális elpusztításának mégcsak a lehetősége sem merült fel egészen az 1920-as évekig, a terhesség-megszakítás (abortusz) – mint a méhmagzat léte, jogai ellen irányuló cselekmény – a magyar történelem során mindvégig elutasított volt a törvényhozás és az elmélet részéről, illegális cselekménynek minősült. A hagyományos jogszemléletet (1000 és 1875 között) a méhmagzat abszolút és vitathatatlan védelme jellemezte. A polgári liberális jogszemlélet korszakában (1875 és 1945 között) eleinte továbbélt az abszolút védelem, de a korszak második felében már egy szűkkörű elméleti és gyakorlati engedékenységgel, „jogfosztás” volt megfigyelhető. Az 1945-1990 közötti szocialista jogszemléletet a méhmagzat létének, jogának teljes gyakorlati tagadása, majd e korszak második felében e nézetek elméleti megkérdőjelezése jellemezte. Az ateista világnézet miatt elvetendő dogmának tűnt a magzat személyiségének és önálló védelmének gondolata.

A magzatukat vesztő asszonyokat már Kálmán király-büntető törvénykönyve is büntette (főesperesük előtt kellett vezekelniük). Az 1279-ben Budán tartott zsinat döntése értelmében pedig kiátkozták azokat a nőket, akik abortusszal elhajtották magzatukat.⁵ Ez a legsúlyosabb egyházi büntetés, amely akkor és a későbbiekben is az emberi-társadalmi keretek közüli teljes kirekesztéssel volt egyenlő. Werbőczy Hármaskönyve egyértelműen állást foglal a méhmagzat teljes jogalanyisága mellett, egyenjogúnak mondja a méhmagzatot a megszületettekkel. (A középkori magánjogi felfogás a házasságban és a házasságon kívül – „törvénytelenül” – fogantak, illetőleg születettek között tett különbséget.) A magzat önálló védelmét jól érzékelteti Borsod megye ítélszékének egy 1592. évi ítélete, amely szerint a házasságtörésért halálraítélt, teherbe esett asszonyon, a gyermek megszületéséig, nem lehetett végrehajtani az ítéletet.⁶ Emericus Kelemen híres tankönyve⁷ is kimondja, hogy a magzat érdekében („Quin favore foetus!”) a terhes anyát megilletik bizonyos előnyök; például: büntetés esetén enyhébb őrizetben kell tartani, súlyosabb testi büntetéssel vagy fővesztéssel nem szabad sújtani, amíg gyermekét meg nem szüli. A méhmagzat jogvédelmét erősítette, hogy a szüléshez bábát vagy más hozzáértő asszonyt kellett hívni, ellenkező esetben a legsúlyosabb büntetést, fejevessztést szabta ki. „Aki a nőnek magzata elhajtása céljából valami italt (abortív szert) adott, rendesen számúzték, mint a magzatát elhajtó nőt, ha az anya meghalt, a szert szolgáló bűnös is halállal lakolt. Ha az elhajtott magzat már életre való volt – ilyennek tartották a 40 nappal a fogamzás után – akkor a vétkeket gyermekgyilkosságban marasztalták el.”⁸ A fogamzástól számított 40 napon belüli magzatelhajtást csak nyilvános vesszőzéssel, számúze-

téssel büntették. A 40 napon túli magzatelhajtás esetében különösen kegyetlen büntetések fordultak elő: pl. elevenen, nyárssal átszűrva történő eltemetés. 1747-ben magzatelhajtás kísérletéért halálbüntetést akartak kiszabni, de a királyi törvényszék végül csak 25 hét várbörtönt szabott ki.⁹ Angyal Pál kutatásai szerint is büntendő cselekmény volt a 40 nap alatti életkorú magzatok megölése, csak enyhébben.¹⁰ Ezt szemlélteti jól pl. a Bugyi községben is kialakult álláspont: „az abortusz kezdettől bűn, de ha megmozdul, gyilkosság, mert attól kezdve lelke van a magzatnak”.¹¹ (A mai kor számára meglehetősen érthetetlen, hogy a középkor vizsgálati és bizonyítási eszközeivel hogyan tudták utólag bizonyítani az elvetélt magzat életkorát.)

Első büntető törvénykönyv-tervezetünk (az 1843. évi javaslat) – amelyből azonban nem lett törvény – áttörte a több évszázados abszolút abortusz tilalmat, s egy nagyon szűkkörű kivételt engedett az általános tilalmi szabály alól: a 138. § 1.p. büntetlenséget biztosít arra az esetre, ha „valaki mint orvos, sebész vagy szülész az orvosi szabályok által meghatározott körülmények közt valamely gyermeket azért, hogy az anyának veszélyben forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl”. A Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) „Az ember élete elleni büntettek és vétségek” c. fejezetében foglal helyet a magzatelhajtás tényállása (285-286. §§). A törvény kifejezetten védi a magzatot, büntetni rendeli a terhes, magzatelhajtó nőt (2-3 évi börtönbüntetés), valamint a magzat elhajtóját (2-15 évi börtönbüntetés). Az 1877. évi XX. tc. (Gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről) 30. §-a gondnokot (curator nascituri) rendel a méhmagzat képviselőjére „azon esetben, ha a világra jövetel szempontjából atyai hatalom alá kerülne, s érdeke atyja érdekével ellenkeznék; ha pe-

dig atyai hatalom alá nem kerülne – amennyiben világra-jövétele esetén érdeke anyja érdekével ellenkeznek, vagy ha a gondnokság elrendelését az anya kéri.” A középkori jogszemlélethez képest csak a századfordulótól kezdve következett be lényeges változás: az 1905. évi Baross-féle felmérés szerint a hazánkban lévő 3184 körjegyzőség közül 526-ban vált rendszeressé a születéskorlátozás valamilyen formája.¹² 1900-ban az MTJ. I. tervezete, az 1916-os képviselőházi különbizottsági jelentés, a Curia egy 1924-ben kelt ítélete¹³, az 1928. évi MTJ., s a korszak magánjogi szerzői (I. pl. Vadász Lajos, Szladits Károly, Villányi László)¹⁴ egyaránt a magzat feltételes jogképessége mellett foglalt állást. Az MTJ. I. tervezetének 1095. §-a és 1794. §-a kapcsán azonban Haller Károly felhívta a figyelmet arra, hogy a méhmagzat is jogalanynak tekinthető.¹⁵ Sárffy Andor nem csak vitathatatlannak tekinti a méhmagzat feltételes jogképességét, hanem határozottan kiáll a meg sem fogant személy jogképessége mellett is.¹⁶ Egyedül Kolosváry Bálint tekinti az anyatest részének a méhmagzatot, de feltételes jogképességét ő sem vitatja („De mert élve születése esetére személy lesz, az őt megilletendő jogokat a jogrend részére fenntartja és biztosítja.”¹⁷); szerinte egyértelműen érvényesül a magyar jogban a római jogi alapelv: „Nasciturus pro iam nato habetur, si de commodis eius agitur.” („A születendő születettnek tekintik, amennyiben előnyeiről van szó.”). Elmondható, hogy a háború előtti magyar magánjogi szerzők egyértelműen a méhmagzat feltételes jogképessége, jogi védelme mellett foglaltak állást. Egyetlen szerzőnél sem merült fel annak lehetősége, hogy a méhmagzat életével rendelkezni lehetne, a művi terhesség-megszakítás jogszerűségének még a lehetőségéről sem szólnak. Hasonló állásponton volt a büntetőjog is, különösen az

1930-as évekig. Finkey Ferenc szerint a magzatelhajtás bűncselekményének jogi tárgya a „magzat élethez való joga”, elkövetési tárgya az „élő méhmagzat”.¹⁸ E korban sajtórendészeti vétséget követett el, aki „gyermeknemzést meggátló vagy magzatelhajtó szereket hirdet vagy magzatelhajtásra szolgáló módot vagy alkalmat ajánl.” (1914. évi XIV. tv. 24.§). A korszak legkiemelkedőbb büntetőjogásza, Angyal Pál egyértelműen állást foglalt az 1920-as években a méhmagzat védelme mellett: csak a végszükségi orvosi indikációt fogadja el (pl. perforatio esetén). Angyal szerint a bűncselekmény elkövetési tárgya az élő méhmagzat, tekintet nélkül annak korára.¹⁹ A magyar büntetőjogi elmélet és gyakorlat azon elve, amely a magzatelhajtás abszolút tilalmát már a jogélet kezdetétől fogva kimondta – nem számítva a kapitalista korban az abszolút szűkkörű végszükségi indikációt –, csak 1933-ban, két curiai döntés által török meg, s csak oly mértékig, hogy legalizálják az anya életének és egészségének védelmében az orvosi indikációt: „Nincs kriminalitás abban, ha az orvos saját lelkiismerete szerint, s a fél beleegyezése mellett végrehajt egy műtétet, amelyet – legyen az . bár a terhesség megszakítására irányuló is – a beteg, illetőleg a terhes nő életének vagy egészségének veszélye okából komolyan, vagyis tudományos meggyőződése szerint szükségesnek tart. A hivatásnak szabályszerű gyakorlása közben egy nagyobb veszély vagy jogsérelem elhárítása céljából elkövetett ily cselekmény miatt a bűnösség megállapítása az általános jogérzetbe ütköznek.”²⁰ (ez időtől legális az anya életének és egészségének védelmében a terhességmegszakítás orvosi indikációja).

Az 1945-1990 közötti korszak szocialista rendszerének ideológiája erősen rányomta bélyegét a magzat jogalanyiságának, jogi védelmének kérdésére; Magyarországon a

művi terheesség-megszakítások számának a történelemben soha nem látott méretű növekedése következett be, az abortusz a születés-szabályozás egyik fő eszközévé vált. Az 1953-as évre a Rákosi-féle „abortuszrendeletek” voltak jellemzőek; 1953-1988 között a jogalkotás során szóba sem kerültek mag'ati jogok, pedig ez idő alatt is mindvégig kiállt az orvostudomány a méhmagzat fogamzástól számított emberi léte mellett.²¹ (A két nézetrendszer között 1988-tól kezdődött meg a nyílt vita, addig a pártállam döntéseit nem lehetett megkérdőjelezni.) A magyar rendeletek kizárólag az „anya” önrendelkezése, szabad döntési joga szellemében készültek, lényegében nemcsak a klasszikus jogelveket hagyták figyelmen kívül, hanem a hatályos törvényekkel is élesen szembe kerültek. A pártállam abortusz-politikájának alapja egy 1958-ban elkészült tanulmánykötet volt, amely kritikátlanul kiszolgált a magzatellenes diktatúrát.²² Az ebben lefektetett nézetek három évtizeden át meghatározták az abortuszkérdéssel kapcsolatos közírást. A tanulmánykötet szerzői az abortuszkérdést pusztán népesedés-politikai eszközként, szociális problémák megoldásaként kezelték, fel sem merült a méhmagzat élethez való joga: „...az ország jelenlegi helyzete nem teszi lehetővé a családi pótlék jelentős emelését... ezért – s azt gondoljuk, hogy a születésszabályozással kapcsolatban ezt a tanulságot is le kell szűrnünk – jelenleg a családok anyagi helyzetük ismeretében csak saját maguk dönthetik el azt, hogy vállalni tudják-e a több gyermek nevelésével kapcsolatos terheket.”²³ Ahogy a későbbi kritika megfogalmazta: „A kötetben érhető tetten a pártállam abortuszideológiája; aki nem akar „terheket” vállalni, az vegye igénybe a szabad abortuszt, mely jogilag, erkölcsileg, orvosilag, történetileg a világ legproblémamentesebb be-

avatkozása.”²⁴; Pongrácz Zsuzsa (a kötet egyik szerzője) szavaival: „Kell ez az államnak? Magyarország népsűrűsége tízszer akkora, mint a Szovjetunióé, s nagyobb, mint egy sor európai országé. Érdeke hát az országnak, hogy a mai anyagi lehetőségek mellett mértéktelenül növekedjék a szaporodási szám? Aligha.”²⁵ Zoltán Imre – mint születés – egyenesen odáig ment el, hogy a rendkívül káros következményekkel járó tömegméretű legális abortuszt biztosító rendelkezést „az egyedüli helyes, becsületes és célravezető megoldás”-nak nevezte.²⁶ (A pártállami abortusz-rendeletek folytán kb. négy és fél millió legális terhesség-megszakításra került sor, ezeknek köszönhetően nők százazrei váltak meddővé, s koraszülöttek tízezrei haltak meg.) A kötet egyes szerzői azt sugallják, hogy az abortusz a történelem legtermészetesebb beavatkozása, s ellene csak a középkorban léptek fel. Azonban a polgári liberális jogszemlélet korszakának példáin túl a háború utáni szocialista időkből is tudunk hozni jónéhány példát ennek cáfolatára. Elsőként érdemes említeni Szászy Istvánt, aki 1948-as művében a méhmagzat jogalanyisága mellett foglalt állást: „A méhmagzat is, a még meg nem fogant ember is személy, tehát jogképes, mert kétségtelen, hogy jogunkban mind a kettőt jogok, mégpedig nem csak jövőbeli, de jelenlegi jogok is megilletik, és jogi kööttségek terhelik, jogosult és jogilag megkötött pedig csak jogképes személy lehet.”²⁷ Törő Károly 1965-ben (a szocialista diktatúra kellős közepén) úgyszintén kimondta: „A jogképesség az embert nem születésétől és nem az emberi öntudat kialakulásától, hanem a fogamzástól megilleti... A jogképesség megszerzésétől kezdve illetik meg az embert személyhez fűződő jogok bizonyos tekintetben. Ezek között legfontosabb, minden egyéb jogosultság megszerzésének és gyakorlásának feltétele az

élethez való jog.”; csak a terhes nő életének, egészségének veszélyeztetésénél indokolt a döntést a terhes nőre bízni.²⁸ Törő egy 1986-os munkájában a következőképpen vélekedik: „Jogunk az eljövendő emberi életet is védi. Jogrendszerünk a megszületendő gyermek érdekeinek védelmét már a születés előtt – a fogamzás időpontjától – biztosítja. A méhmagzat ugyan még nem személy, nem lehet jogképes, de a jogképes személy létrejöttének reális lehetőségét hordozza. Ezért a megszületendő személy érdekeinek védelmére a fogamzás bekövetkezése után, a szülés bekövetkezése előtt szükség van. A megfogant magzat a megszületése előtt sem tekinthető kizárólag az anyai test részének. Attól biológiailag is, jogilag is viszonylagosan elkülönül.” Törő Károly lényegében csak két esetben tartja elfogadhatónak a terhesség megszakítását: ha az anya életét, egészségét veszélyezteti a szülés, vagy ha a születendő gyermek életképtelen vagy emberi tudatműködésre képtelen lesz.²⁹ A büntetőjogász Horváth Tibor 1965-ben határozottan kiáll amellett, hogy a magzatelhajtás büntetnének tárgya a méhmagzat élete is; a méhmagzat a védelmet a fogantatástól a születésig élvezi.³⁰ A rendszerváltással, az állammal szembeni szabad kritika lehetőségének megnyílásával a magzat jogai mellett felsorakozó szerzők egyre inkább kezdték hallatni hangjukat a pártállami abortusz-politikával szemben. Ennek során számos cikk jelent meg, például Jobbágyi Gábor, Király Tibor, Lenkovics Barnabás, Tarr György, Törő Károly, s más szerzők tollából.³¹

Az abortusz, a magzati élet védelmének problémája végül is az Alkotmánybíróság elé került. Az indítványozók egyező véleménye volt, hogy a terhesség-megszakításról szóló rendeletek ellentétben állnak a jogalkotásról szóló-161987. évi XI. törvény 2. § c), 5. § f) és j) pontjaival,

mert nem törvényi szintűek (alapul véve az Alkotmány 8. § (2), 35. § (2), 37. § (3) bekezdése). (Ugyanezen az álláspontra volt a népjóléti miniszter is az Alkotmánybíróság felkéré sere kifejtett véleményében.) A magzat életjoga mellett kiálló indítványozók szerint a rendelkezések azért is alkotmányellenesek, mert tág körben engedik meg a terhesség megszakítását, továbbá, mert a magzat élete nem részesül más élettel azonos védelemben, jogképessége nem biztosított; ezenkívül a támadott jogszabályok³² több törvényi szintű büntetőjogi, polgári jogi és családjogi rendelkezést sértenek, valamint sértik az orvos és más egészségügyi alkalmazottak lelkiismereti szabadságát. Az indítványozók másik csoportja (a nők önrendelkezési joga mellett érvelők) szerint a terhesség megszakításáról való döntés a nők lelkiismereti ügye, az ebbe a döntésbe beavatkozó jogszabályok alkotmányellenesek, sértik a nő méltóságához való jogát; továbbá alkotmányellenes a nőekkel szembeni megkülönböztetés is (a 35 évesnél fiatalabb vagy kettőnél kevesebb gyermeket szült nők esetében a terhesség-megszakítás engedélyezését hivatalos vizsgálatához kötötték).

Az Alkotmánybíróság határozatának elemzése előtt azonban vizsgáljuk meg (a teljesség igénye nélkül), hogy hogyan szabályozzák más országokban a magzat jogalanyiságát, jogképességét, illetve a terhesség-megszakítást.

II. fejezet

Abortusz-szabályozás a kontinentális és az angolszász jogrendszerekben³³

Az országokat aszerint, hogy milyen korlátozási rendszert követnek a terhesség-megszakítás szabályozása körében alapvetően két nagy csoportba sorolhatjuk: az indikációs korlátozások módszerét követő országok és az időbeli korlátozások rendszerét követő országok körébe. Az előbbi azt jelenti, hogy a terhesség megszakítására csak valamilyen jogszabályban meghatározott ok megléte esetén kerülhet sor, az utóbbinál viszont egy meghatározott időpontig (általában a fogamzástól számított 10-12. hétig) az „anya” szabadon dönthet arról, hogy megtartja-e a magzatot vagy nem, ennek az időpontnak az eltelte után általában szintén csak meghatározott indikáció fennállása esetén szakítják meg a terhességet. Az indikációs korlátozások módszerét követő országok közé tartozik: Svájc, Spanyolország, Belgium, Portugália, Németország, Írország, Anglia, Luxemburg, Málta, Finnország, Izrael, s részben Olaszország. Az időbeli korlátozások rendszerét követi: Ausztria, Hollandia, Görögország, Dánia, Franciaország, Svédország, Norvégia és Törökország. Az országokat aszerint is megszokás különböztetni, hogy „tiltó országok” (1. Írország, Málta, Spanyolország, Portugália, Svájc) vagy „liberális országok” (USA, Izrael, Franciaország, Olaszország, Németország, Finnország).

A nő életének egészségi szempontból történő veszélyeztetése, mint indikációs ok, mindenütt elismert. Ezt „végszükségi indikáció”-nak is szokás nevezni. Általában elismert indikációs ok az, ha a terhességet bűncselekmény okozta, s az is, ha a nő egészségét veszélyezteti a terhesség. Vitatottsága miatt nem mindenütt minősül indikációs oknak a magzatnál meglévő súlyos genetikai károsodás. Rendkívül ritkán fordul elő a szociális jellegű indikáció (pl. Németországban), illetve az életkori indikáció (pl. Finnországban és Izraelben).

Az időbeli korlátozások rendszerét követő országokban általában törvényi szinten nem deklarálják a méhmagzat önálló védelmét (ez alól kivétel például Hollandia). Ezekben az országokban is gyakori azonban, hogy a terhesség megszakítása előtt felvilágosító, „lebeszélő” foglalkozásokon kell részt venni (pl. Franciaországban, Hollandiában) vagy, hogy a megszakítási szándék bejelentése és a végrehajtás között néhány napos gondolkodási időnek kell eltelnie. Ezekben az országokban általában erős abortuszellenes propaganda jellemző, s ezért – a szabályozás jellege ellenére – viszonylag nem magas a legális abortuszok száma.

A kontinentális jogrendszerek

Németországban az Alkotmánybíróság 1975. február 25-én kimondta, hogy a „határidős modell” alkotmányellenes, s hogy a méhmagzat életének védelme elsőbbséget élvez a terhes nő önrendelkezési jogával szemben. (Az indikációs modellt alapul vevő törvényt 1976. június 21-én fogadta el a Bundestag.) A hatályos német jog elismeri az orvosi, az etikai, a genetikai és az ún. „szükséghelyez-

ti” indikációt, vagyis roppant tág körben ad lehetőséget a terhesség megszakítására. Ez a fajta törvényi szabályozás semmiképpen nem áll összhangban a német Alkotmánybíróság határozatával. A keleti és nyugati területek egyesítése után a két szabályozási rendszert 1992. december 31-ig egységesíteni kellett. (Az NDK-ban nagyon liberális határidős modell volt hatályban.) A Bundestag 1992. június 25-én új törvényt alkotott, amely a határidős modellt vette alapul, de az Alkotmánybíróság a törvény hatálybalépését felfüggesztette.

Spanyolországban – ahol már az 1822. évi Btk. hatálybalépése óta minden abortusz büntetendő volt – az Alkotmánybíróság az 1985. április 11-én hozott határozatában csak viszonylag szűk körű (orvosi, genetikai és etikai) indikációs esetekben tette lehetővé az abortuszt.

Portugáliában 1976-ban a főügyész az orvosi okból végzett terhesség-megszakítást is büntetendőnek minősítette. A Portugál Orvosi Kamara 1981-ben nem ismerte el a „terápiás abortusz” létjogosultságát. Az 1984. évi Btk. módosítás során viszont egy indikációs modellt építettek be a törvénybe. Ez ugyan nemzetközi viszonylatban nem volt szigorúnak mondható, de mégis liberalizálást jelentett az addigi szabályozáshoz képest. A módosítással lehetőség nyílt az orvosi, a genetikai és a kriminális indikációk meghatározott ideig történő érvényesülésére. Az Alkotmánybíróság azonban az előzetes alkotmányi normakontroll során, 1984. március 19-én kimondta, hogy az emberi élet sérthetetlen, a törvény alapja, hogy ez a jog a meg nem született életre is vonatkozik..

Svájcban mindössze egyetlen indikáció létezik: a terhes nőnél fennálló életveszély, illetőleg súlyos egészségkárosodás veszélye., A genetikai, kriminológiai, szociális ok esetén, mint „kényszerhelyzet” címén, maximum csak

enyhítheti a bíró a büntetést; ugyanis az 1942. január 1-jétől hatályban lévő Btk. szigorúan büntetni rendeli a magzatelhajtást (1. 118-121. §§), amely egyaránt sújtja a terhes nőt, illetőleg a magzat elhajtóját. (A nő önrendelkezési jogának e nagymértékű korlátozása valószínűleg összefüggésben áll azzal a tényezővel is, hogy Svájcban a nők politikai jogait teljes egészében csak 1971-ben, a választójog elnyerésével szerezték meg, habár az 1977. szeptember 28-án tartott népszavazáson – ugyan kis különbséggel – nem változtattak a szigorú indikációs szabályozáson.)

Ausztriában, ahol az abszolút tilalmat – az orvosi indikáció bevezetésével – az 1937. évi Büntetőnovella törte át, az 1975. január 1-jétől hatályos Btk. óta vegyes rendszer van. Az első három hónapban a nő akarata alapján minden további nélkül, azt követően orvosi indikáció alapján szakítják meg a terhességet. A szabályozást nagyon sokan támadják (pl. Rosenzweigs, Franz von Zeiller, Bydlinzski, Karl Wolff, Wolfgang Waldstein, stb.), ugyanis az OPTK. 22. §-a alapján levezethetőnek tartják a méhmagzat életjogát az első három hónapra is, s a méhmagzat életének mindenfajta megsemmisítését jogellenesnek ítélik.

Olaszországban ugyan alkotmánybírósági határozattal megalapozott törvényi szabályozás mondja ki, hogy az emberi életet már a fogamzástól kezdve védeni kell, és hogy a méhmagzat fejlődő emberi egyéniség saját, alap-törvényből eredő védelemmel (vagyis nem „pars viscerum matris”), mégis széles körűen nyílik lehetőség a terhesség-megszakításra. Az 1978. május 22-én meghozott törvény (az anyaság védelméről és az önkéntes terhesség-megszakításról) a terhesség első kilencven napjáig lehetőséget ad az abortuszra a nő fizikai és pszichikai veszélyeztetettsége esetén, a nő gazdasági, szociális, családi, illetőleg a

fogamzás körülményei alapján, valamint a méhmagzat fejlődési rendellenességének esetén. A kilencven napon túl a nő életveszélye és a magzat fejlődési rendellenessége esetén szakítható meg a terhesség. Ez az erősen liberális szabályozás azért is meglepő, mert az erősen katolikus gondolkodású Olaszországban, az 1978-ig hatályban volt 1930. évi Codice Rocco – az egészség és a család sérthetlensége elleni cselekmények körébe helyezve az abortuszt – csak a nő életének veszélyeztetése esetén engedte meg a terhesség-megszakítást. (Egyébként a teljes abortusztilalmat – amit az 1888. évi Codice Zarandelli a „Személyek elleni” bűncselekmények körében mondott ki – a Codice Rocco oldotta fel.)

Hollandiában a roppant liberális törvényi szabályozás ellenére védik a „meg nem született emberi élet” jogait, nagyon erős az ellenpropaganda, s komoly megelőző intézkedéseket is tesznek. Az első holland büntető kodifikáció (1809) a terhesség-megszakítást mint a gyermekölés esetét pönalizálta. Az 1886. évi Btk. az „élet elleni cselekmények” között szabályozta, s háromtól húsz évig terjedő börtönbüntetéssel sújtotta. Az orvosi indikáció az 1940-es években kezdett megjelenni; a liberalizálás élharcosa a Holland-Királyi-Orvosi-Társaság volt, amely 1971-ben nyilvánosságra hozta az „Írányvonal a terhesség-megszakításról” című felhívását, amelynek következtében még abban az évben létrehozták az első „Abortusz Klinikát”. A büntetőjogi tilalom ugyan fennmaradt, de ez időtől kezdve terhesség-megszakítás miatt nem hoztak ítéletet. A terhesség-megszakításról szóló, 1984. november 1-jén hatályba lépett törvényt (1979-ben terjesztették a parlament elé!) az Első Kamara 76/74, a Második Kamara 38/37 arányban fogadta el (!). A törvény magzatvédelmi rendelkezései abból állnak, hogy a terhesség-megszakí-

tási szándék bejelentése és a végrehajtás között hat napnak el kell telnie; ez alatt kell az orvossal megbeszélni a terhességmegszakítás „lényegét”, veszélyeit, az orvos ennek során köteles biztosítani a „meg nem született élet” védelmét. A terhesség-megszakítás végső időpontja, a magzat méhenkívüli életképességéhez igazodva, a terhesség 20. hete. Ettől az időponttól kezdve azonban a születésig teljes tilalom van.

Franciaországban az 1791. évi Code Penal 20 évi kényszermunkával, az 1810. évi Code Penal öt évtől húsz évig terjedő kényszermunkával vagy öt évtől tíz évig terjedő fogházzal rendelte büntetni a magzatelhajtás elkövetőjét. A teljes abortusztilalmat az 1939. július 29-i Code de la famille törte át azzal, hogy életveszély esetén megengedte a terápiás abortuszt. A Vichy-rendszer 1942. február 15-i törvényével – német mintára – társadalom, állam és faj elleni bűncselekményként, árulásnak és szabotázsnek tekintette az abortuszt, amelyért akár halálbüntetés is kiszabható volt. 1945 után visszatértek az 1939. évi szabályozáshoz, de a szigorú büntetőjogi szankciót meghagyták, amely miatt tiltakozási hullámok sora indult meg. A ma is hatályos új törvény 1975. január 17-én született meg. E szerint a terhesség első tíz hetében a nő döntése, ezt követően orvosi indikáció alapján lehet a terhességet megszakítani. Az 1979. december 31-én megerősített törvényt nemcsak az egyházak utasították el, hanem a legfelsőbb szintű orvosi vezetés, a Conseil de l'Ordre de medecins is, amely kimondta, hogy az orvosi hivatás fő feladata az emberi élet és személy védelme, a beteg gyógyítása. Álláspontjuk szerint az abortusz nem orvosi beavatkozás, ezért (egyetértve ezzel) csak a terápiás alap fogadható el. Franciaországban (hasonlóan Hollandiához) az abortuszt igénylő nőnek kötelező felkeresni

az orvosi és szociális tanácsadót, ahol – felajánlva minden létező anyagi és erkölcsi segítséget – igyekeznek lebeszélni szándékáról.

Az angolszász jogterület

Az angolszász jogterület jellegzetességei közé tartozik, hogy nincs meg az a klasszikus történelmi háttér a méhmagzat jogaira vonatkozóan, mint a római jogi, s kánonjogi hagyományokra jobban építő kontinentális jogrendszerekben. Ez az oka annak, hogy ezekben az országokban kezdetben viszonylag kis hangsúlyt kap a méhmagzat védelme (1. „pro choice” mozgalmak). Ennek hatására törnek lándzsát a méhmagzat jogai mellett, az abortusz ellen az ún. „pro life” mozgalmak. Például az 1982-ben alakult, egyik legfontosabb szervezetük, a WEBA (Abortusz Által Kizsákmányolt Nők Társasága) vallja, hogy a társadalom az abortusz-legalizációval alapvetően kizsákmányolja a nőket, amikor a problémák megoldása helyett a szabad abortuszt kínálja fel.

Az USA-ban és Angliában súlyponti jogi kérdés a méhmagzat méhen-kívüli életképességének kérdése. Eddig az időpontig (kb. a fogamzás utáni 24. hétig) domináns a nő, önrendelkezési joga, különösen az USA-ban.

1967-ig az Amerikai Egyesült Államok minden tagállamában teljes mértékben védték a magzat életét (nem számítva a végszükségű indikáció esetét). 1967-ben Coloradó állam, majd 1970-ig további tizenöt állam engedélyezte, általában a szélesen értelmezett egészségügyi indikáció alapján (bár igen szigorú feltételek mellett), a terhesség-megszakítást. 1970 júniusában New York állam hozott először olyan törvényt, amely az első 24 héten belül az

állapotos.nő kívánságára megengedte a terhesség-megszakítást. Ugyan 1972-ben a New York-i törvényhozók visszavonták a törvényt, de ezt Nelson Rockefeller kormányzó megvétőzte, s így hatályban maradt. 1971-1972-ben vegyes kép alakult ki: Connecticut, Illinois, Kansas, New Jersey minden liberalizálási törekvést elutasítottak; míg Utah, Mississippi és még más államok is teret engedtek az abortusznak. Ekkoriban az egyes államok bíróságainak kétharmada úgy foglalt állást, hogy a terhesség-megszakítást tiltó rendelkezések alkotmányosak. A „pro choice” mozgalom javaslata is – tudniillik az, hogy a terhesség-megszakításra a terhesség 20. hetéig egyszerű kívánatra sor kerülhessen – megbukott (az erről szóló népszavazáson Észak-Dakotában 78%-ban, Michiganben 63%-ban szavaztak a javaslat ellen).

1973. január 22-én az USA Legfelsőbb Bírósága a Roe vs. Wade és a Doe vs. Bolton ügyben úgy döntött, hogy a magzat törvényesen nem személy, megszületése előtt a nő – önrendelkezési joga alapján –bármikor elpusztíthatja. Minden abortuszellenes törvényt, illetőleg döntést alkotmányellenesnek minősítettek. A legfelsőbb bírósági döntés mind az ötven államban a terhesség teljes idejére törvényesítette az abortuszt. Bármikor, bármilyen társadalmi vagy gazdasági okra hivatkozva meg lehetett ölni a magzatot. Mindössze annyi korlátozást tettek (azt is a nő érdekében), hogy az első három hónap után az eljárásnak biztonságosabbnak kellett lennie. Így tehát az abortusz a születésig engedélyezett (legális) lett, s mindössze az kellett hozzá, hogy egy arra felhatalmazott orvos szükségesnek ítélje azt a nő egészsége szempontjából.³⁴ A Legfelsőbb Bíróság az egészség fogalmát rendkívül tágan értelmezte, beleértve a szociális és gazdasági okokat is, és ezáltal lényegében minden jogi védelmet megtagadott a magzattól.

Majd kétévtizedes kitartó abortuszellenes politika eredményeként (amelyben nagy szerepet vállaltak a Kongresszus „pro life” hívei, szimpatizánsai, illetőleg a republikánus elnökök is – Reagan és Bush) 1989-ben az ún. Webster-döntés az egyes államok szabad döntésére bízta, hogy területükön milyen mértékben engedik vagy tiltják az abortuszt. Ennek nyomán Pennsylvania 1990-ben kizárólag a nő életveszélye esetén engedélyezi az abortuszt. A szabad abortusz-politika eredménye: 1985-ben az USA-ban 1.588.600 abortuszt végeztek, a születések száma 3 600 000 volt.

Angliában az abortusz mint közjogi bűncselekmény – az uralkodó által 1803. június 24-én jóváhagyott – a Lord Ellenborough-féle törvényben jelent meg először. A törvény átvette az egyházjogból az „embrio formatus” és az „embrio informatus” megkülönböztetést. A határvonalat a magzat megmozdulása jelentette. Az előbbi elpusztításáért (a vetelés előidézéséért) halálbüntetés, az utóbbi elpusztításáért („tényleges” abortusz) pénzbírság, börtön, megkorbácsolás vagy 14 évi deportálás járt.³⁵ Az 1828. évi Lord Landsdowne-féle törvény hatályon kívül helyezte az 1803. évi törvényt, de továbbra is fenntartotta a magzatokat megkülönböztető időhatárt. A magzat védelmére hozott intézkedés volt, hogy amennyiben a valamely bűncselekményért halálraítélt nőt a 12 fős Családanyák Esküdtiséke terhesnek találta, akkor az ítéletet nem hajtották végre. A magzatok közötti megkülönböztetést az 1837. évi „Személy elleni bűncselekményekről” szóló törvény törölte el. A törvény minden esetben deportálással vagy börtönnel büntette az abortusz elkövetőjét. A végzettségi indikáció igénye – a Büntetőjogi Bizottság tagjai által – 1846-ban jelent meg. A joggyakorlat azonban egészen 1939-ig, a Korona vs. Bourne perig elutasította.

A jelenlegi angol szabályozás három alapvető törvényen és a bírói joggyakorlaton alapul. (Az angol joggyakorlatnak is centrális kérdése a méhen kívüli életképesség; a magzatot általában ettől az időponttól tartják védhetőnek.) Az 1861. évi törvény (a személy ellen elkövetett vétségekről; Offences against the person Act) 58. szakaszában büntetni rendeli a szándékosan vetelő nőt és azt, aki ebben segíti őt (szabadságvesztés). A törvény 59. szakasza a vetélést előidéző szerek, eszközök forgalmazóját, átadóját is öt évig terjedő börtönbüntetéssel sújtja. Az 1929. évi törvény (a kiskorúak életvédelméről) kimondja, hogy az is gyermekölés büntetében bűnös, aki az élve megszületni képes gyermeket a születés előtt megöli (büntetése életfogytiglani börtönbüntetés). Az egyetlen mentesítő körülmény a végzettségi indikáció volt. Ennek a határa az 1939-es Korona vs. Bourne ügy kapcsán tágult ki. Az ügy tényállása szerint Bourne orvos egy brutálisan megerőszakolt 14 éves kislányon végzett terhesség-megszakítást, mivel úgy ítélte meg, hogy amennyiben megszüli a gyermeket, akkor egész életére lelki-szellemi ronccsá válik. Az orvos minden díjazás nélkül, jótékonyágból hajtotta végre a beavatkozást. Az elkövetőt elítélték, az orvos ellen pedig az 1861. évi törvény 58. cikke alapján vádat emeltek. A védelem azzal érvelt, hogy az orvos cselekményét az 1929. évi törvény alapján, a nő életének megmentése érdekében hajtotta végre. Macnaughten bíró álláspontja a következő volt: ha az orvos jószándékból, s józan megfontolások alapján, megfelelő tudás birtokában azon a véleményen van, hogy a terhesség kihordásának valószínű következménye a nő testi vagy szellemi nyomorékká válása, akkor az orvos nem büntethető a terhesség megszakításáért; ugyanis az a nő életének megőrzése céljából cselekszik. A bíróság felmentette Bourne-t, de az orvosok még így is sokáig vonakodtak az

abortusztól (feltehetően azért, mert – az egyértelmű eseteket leszámítva – nem tudták megítélni, hogy védi-e őket a döntés vagy nem). Megerősítésül szolgált számukra, hogy a Korona vs. Bergmann ügyben Morris bíró kijelentette: „A bíróság nem fogja szűken értelmezni az élet veszélyeztetésének kérdését, ha az egészség veszélyeztetését kell megelőzni.”³⁶

Az 1967. évi abortusztörvény – a liberálisok és feministák nyomására – lényegesen liberalizálta a terhesség-megszakítás szabályozását, hatálytalanítva a szokásjogot. A törvény célja az volt, hogy világossá tegye, mikor cselekszik törvényesen az orvos. Angliában egyedül az orvosi indikáció létezik, de annak határait nagyon tágan vonják meg. A törvény lehetőséget ad a terhesség-megszakításra, ha a terhesség kihordása veszélyt jelent a terhes anya életére vagy testi-lelki egészségére, a családjában élő gyermekekre (szociális indikáció!), s ez a veszély nagyobb mint amit a terhesség-megszakítás jelent, illetőleg ha fennáll annak jelentős kockázata, hogy a gyermek – megszületése esetén – súlyos testi vagy lelki fogyatékoságokban fog szenvedni. A törvény érdeme, hogy kimondja: a törvény megszegése súlyos bűncselekmény; a beavatkozást csak erre feljogosított kórházban lehet elvégezni, kivéve, ha akut életveszély áll fenn. A liberális szabályozást az angol bírói joggyakorlat ezúttal is tovább tágította. A törvény által (a terhesség-megszakítást végző bejegyzett orvoson túl) megkívánt másik két bejegyzett orvos jóhiszemű véleményét úgy értelmezte, hogy annak megléte esetén mindenkor törvényes az abortusz.³⁷

Az angol joggyakorlat számára továbbra is fontos választóvonal maradt a méhen kívüli életképesség kívánalma, amelyet a 24-28. hétben határoztak meg. Ezen az időn belül – az „orvosi indikáció” által – gyakorlatilag

bárki elvetethette a magzatot. Az angolszász jogterület „méhen kívüli életképesség” – mint abszolút meghatározó, s egyben alapvetően megkülönböztető – rendszerének nemcsak elméleti, hanem gyakorlati összeomlását is mutatja, hogy az orvostudomány fejlődésének köszönhetően egyre korábban a méhen kívül is életképes magzat (noha a törvényben meghatározott „életképességi határvonalat” nem éri el) terhességmegszakítás által történő megölését az angol joggyakorlat is – elfogadva az 1976-ban az USA-ban lejátszódott Commonwealth vs. Edelin ügyben hozott döntést – egyre inkább emberölésnek tekinti. A döntést követően Massachusetts bíróságai több esetben az életképes magzatnak méhen belüli elpusztítását emberölésnek (!) minősítették. Napjainkra a kezdeti liberalizálás visszaszorulóban van, s egyre inkább elismerődik a méhmagzat életjoga az angolszász jogterületen is.

Véleményem szerint a méhmagzat életének szakaszolása jogi szempontból nonszensz. A tudomány fejlődésével eljuthatunk oda, hogy az anyaméh teljes kikapcsolásával felnőhet a megtermékenyített petesejt. Ebben az esetben az „abortuszszabadság” teljes elméleti alapja összedől.

A világon 132 ország van, amelynek népessége meghaladja az egymilliót. Ebből 53-ban csak a nő életveszélye, 42-ben a nő egészségét veszélyeztető ok miatt engedélyezhető az abortusz. 14 országban egyéb szociális és egészségügyi ok esetén adnak engedélyt, míg nincs előírt feltétel – tehát a határidős modell érvényesül – 23 országban.

Az „abszolút” szigorú 95 ország a Föld népességének 37%-át teszi ki. A határidős modellt követő 23 ország 40%-ot képvisel. A nagy népességű országok (pl. az USA, Kína, Szovjetunió, Japán) általában a „szabad” modellt, míg a kis népek főleg a szigorú szabályozást követik.

III. FEJEZET

Az Alkotmánybíróság határozata és annak kritikája

„A terhességmegszakítás mindig a magzati élet fölötti rendelkezés, amely jogi minősítést kíván; az abortusz szabályozása a magzat élethez való jogára, s – mivel ennek előkérdése, hogy a magzat jogalany-e – a jogalanyisághoz való jogra kétségkívül »vonatkozik«”.³⁸ „A terhességmegszakítás szabályozása és az élethez való jog közötti kapcsolat is azért követeli meg, hogy az abortuszról törvény rendelkezzen, mert e szabályozás mikéntjével szükségképpen állást kell foglalni a magzat jogi státusza tekintetében. Gyökeresen mások, s egymástól kizáróak ugyanis a szabályozás lehetőségei attól függően, hogy a magzatot jogilag embernek tekintjük-e vagy sem. Az összefüggés fordítva is érvényes: adott szabályozás csakis a magzat meghatározott jogi minősítésével állhat összhangban.”³⁹

Véleményem szerint az Alkotmánybíróság megközelítése helytelen, mert nem a magzat jogalanyiségének léte vagy nemléte határozza meg az abortusz szabályozásának lehetőségeit. A magzat élethez való alanyi joga nem a jogalanyiságáról való döntésből folyik. A magzat élethez való alanyi joga nem képezheti döntés tárgyát, mert az a magzatot e minőségében alkotmányos alapjogként megilleti. Az élethez való jog – a magzat esetében is – az alapjogok forrása, az állam által sem érinthető, jogon kívüli érték. E sérthetetlen érték tiszteletben tartásáról és védel-

méről kell a jognak gondoskodnia. A magzat jogalanyiségét abból a tényből kell származtatni, alkotmányosan levezetni, hogy vitathatatlan joga van az élethez. A magzatot alanyi jogon megilleti az élethez való jog. Másodlagos tényező az, hogy jelenleg a terhes nő jogilag ember, a méhmagzat pedig nem. Mindkettőt alkotmányos alapjogok illetik meg (az emberi élethez és az emberi méltósághoz való jogok). A különböző érdekek, jogok ütköztetése által, azok erősségének eldöntése szükséges ahhoz, hogy (törvényi szinten) meg lehessen állapítani azt, hogy bizonyos esetekben a terhesség megszakítása megengedett vagy nem. Ebben a kérdésben pedig teljesen egyértelmű, hogy a méhmagzat emberi élethez való joga jóval erősebb mint a nő önrendelkezési joga. Nem a nő önrendelkezési joga és az Országgyűlés kezében lévő magzati jogalanyiságot eldöntő „ítélet” függvénye az abortusz szabályozása, hanem a már megszületett ember és a magzat életjogának kollíziója. Az abortusz szabályozása a magzat élethez való jogára csak annyiban „vonatkozik”, hogy az állapotos nő életveszély esetén „előnyben részesül” a magzattal szemben, vagyis csak ekkor lehetséges a terhesség megszakítása. A jogalanyisághoz való jogot – a magzat esetében – az Alkotmánybíróságnak ki kellett volna mondania.

Kétségtelen, hogy az abortusz melletti legerősebb érv a nő önrendelkezési joga, s hogy az élethez való jog és a méltósághoz (önrendelkezéshez) való jog összefüggése az abortusszal megköveteli, hogy a terhesség-megszakításról törvény rendelkezzen. (Az önrendelkezési jog – a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog, az általános cselekvési szabadság, illetve a magánszférához való jog mellett – az általános személyiségi jog egyik aspektusának megnevezése⁴⁰; az általános személyiségi jog viszont

az emberi méltósághoz való jog egyik megfogalmazása. „Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az általános személyiségi jog „anyajog”, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.”⁴¹⁾ Az Alkotmánybíróság kimondja: „Az önrendelkezési jog mint a magzati élet feletti rendelkezés alapja eleve csak akkor merülhet fel, ha feltesszük, hogy a magzat jogilag nem ember. Ha a magzat jogalany, alanyi joga van az élethez. Ebben az esetben az anya önrendelkezési joga szabály szerint nem; hanem csupán néhány rendkívüli határesetben érvényesülhet.”⁴²⁾ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az „állam azon kötelezettsége, hogy intézményes életvédelmi kötelessége kiterjed a keletkezőben lévő „jogi ember” életére is, csakúgy mint a jövő generációk életfeltételeinek biztosítására – ellentétben az élethez való alanyi joggal –, nem abszolút, s ezért lehetséges, hogy vele szemben más jogokat mérlegeljének.

Nem tudok egyetérteni azzal az alkotmánybírói állásponttal, hogy amennyiben a magzat nem „minősített” jogilag embernek, akkor az önrendelkezési jog a magzati élet feletti rendelkezés alapja lehet. A magzat potenciális ember, a természet rendjéből kifolyólag megszületik, jogképessége – a Ptk. 9. §-a értelmében –, ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve fennáll, az élethez való jog pedig a terhesség alatt, a megszületésig is megilleti. Mindezekre tekintettel az állam intézményes (objektív) életvédelmi kötelességének abszolút mértékben ki kell terjednie a megszületés előtti „jogi ember” életére” is, különben egy olyan abszurd állapot áll elő, amelyben az állam olyan feltételeket teremt – ráadásul

kisebbségi érdekek érvényesülése érdekében –, hogy az az érték, amelyet a leginkább véd, nevezetesen a jogi értelemben vett ember élete, képtelen realizálódni, márpedig ez ellentmond mind a jogrendszer alkotmányos alapelveinek, mind pedig az általános jogérzetnek (erkölcsi felfogásnak).

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint „A halálbüntetés és az eutanázia, másrészt az abortusz között az alapjogi megítélés szempontjából lényeges különbség van: A halálbüntetés és az eutanázia esetében nem vitás, hogy az, akinek az élete feletti rendelkezésről szó van, ember. Alkotmányosságuk eldönthető csupán az élethez és méltósághoz való jog értelmezése alapján anélkül, hogy az ember formális jogi fogalmát szükségszerűen érinteni kellene.”⁴³⁾ A halálbüntetés eltörléséhez a jogképesség feltétlensége mellett az élethez és méltósághoz való jog feltétlenségét is el kell ismerni.⁴⁴⁾ (Azonban ez a feltétlenség is „relatív”, hiszen a jogos önvédelem esetében, ha a támadó például erőszakos közönség bűntettét akarja elkövetni – ami még nem irányul a sértett életének kioltására –, a sértett, támadója megölése esetén is mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól. A jogos védelem biztosította büntethetatlenséggel a jog nem az élettől való megfosztás jogszerűségét ismeri el, hanem annak a szituációnak jogon kívüliségét, amelyben a támadás és elhárítás lezajlott. A jog ilyenkor a nem önkényes védekezés minőségét oltalmazza az önkényességgel szemben. A jogos védelemnél az élettől való megfosztás nem minősül önkényesnek, akárcsak a végszükségben, vagy az előljáró parancsára – például háborúban – elkövetett, s a törvény által „megengedett” életelvétel.) „A halálbüntetés és az eutanázia alapkérdése eszerint az élethez és méltósághoz való jog feltétlensége vagy korlátozhatósága. A terhesség-

megszakítás esetében viszont nem az a kérdés, hogy a sajátosan emberi jogállást megalapozó jogok feltétlenek-e vagy korlátozhatók, hanem arról az előkérdésről van szó, hogy a magzat ember-e, azaz alanya lehet-e ezeknek a jogoknak.”⁴⁵

Összehasonlítva az Alkotmánybíróság álláspontját a halálbüntetésalkotmányellenességétkimondóhatározatával (23/1990.(X.31.) AB hat.)⁴⁶, az a véleményem, hogy nincs összhangban a két határozati álláspont. Különböző szempontok szerint viszonyul az élethez való jog kérdésköréhez. Az Alkotmánybíróság számára abszolút releváns tényező, hogy a magzat jogi értelemben véve ember vagy nem ember. A különös kegyetlenséggel, több emberen, különös visszaesőként, szándékosan elkövetett emberölésért jogerősen elítélt személyt az élethez való, alkotmányban rögzített jog érvényesülése érdekében nem ölheti meg az állam, illetőleg törvényi szintű jogszabállyal sem biztosíthatja annak intézményét, a halálbüntetést. Az Alkotmány ugyan kimondja, hogy az embernek van joga az élethez, s e tekintetben az említett elítélt jogalanyisága valóban fennáll, de ebből a szempontból a méhmagzat „jogalanyisága” is fennáll, méghozzá nem visszamenőleges hatállyal, hiszen őt is megilleti az emberi élethez való jog. Az Alkotmánybíróság azt is kimondta (1. a halálbüntetés eltörlésével kapcsolatos argumentációját), hogy a magyar jogrendben az emberi élethez és méltósághoz való jog feltétlen –, s ez a magzatra is igaz kell legyen. Irreleváns az a tényező, hogy jelenleg a méhmagzat jogilag még nem ember (1. Ptk. 9. §), mert abszolút, elidegeníthetetlen joga van az élethez. Nem a jogalanyiség minősége az abszolút meghatározó – hiszen az elítélt esetében is az élethez való jogot vesszük figyelembe –, s noha az feltételezi az emberi minőséget, az élet-

hez való jog mégis kiterjed a magzatra, pedig jogilag nem ember. Különbséget tenni pedig emberi élethez való jog és emberi élethez való jog között nem lehet. Ezt a jogot nem lehet aszerint alkalmazni, hogy az érintett ember vagy méhmagzat. A halálbüntetés sem azért önkényes, mert a „jogi ember” élethez való jogának lényeges tartalmát korlátozza, hanem azért, mert az élethez és méltósághoz való jog – sajátosságai folytán – eleve korlátozhatatlan (1. a 23/1990. (X.31.) AB határozatban Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye 3. pontja utolsó bekezdésének első mondatát). „A jogképesség olyan végletes absztrakció, amelyben már nincs semmi kizárólagosan emberi. A jogképesség formális minőség. Minden embernek jogképesnek kell lennie, de jogképes nemcsak az ember lehet. A jog az emberen kívül is bármit jogalannyá, „személlyé” nyilváníthat.”⁴⁷ Ellentmondónak tartom, hogy míg az embert az emberi élethez és méltósághoz való jogára hivatkozva nem lehet halálra ítélni, addig a méhmagzatot – pedig az emberi élethez és méltósághoz való jog őt is megilleti – meg lehet fosztani az élettől akkor is, ha a nő élete egészségi szempontból nincs veszélyeztetve. A jogalanyiség kérdésköréhez adalékként egy példa arra, hogy a méhmagzat nem csak visszamenőleges hatállyal bír jogokkal: „A gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen, ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.” (Ptk. 10. §). Az 1945 előtti magyar gyakorlatban olyan jogtétel is ismeretes volt, amely szerint a meg sem fogant személy részére is lehet jogképességet biztosítani (1. pl. Sárffy Andor álláspontját a 16 sz. jegyzet alatt). (Hatályos jogunkban sem kizárt például életbiztosítási szerződés kedvezményezettjeként jövőbeli, még meg sem

fogant embert megjelölni, bár kétségtelen, hogy jelenleg az ilyen ember jogszerzése sem hat vissza a fogamzás előtti időre.)

Az Alkotmánybíróság a magzat jogalanyiségának kérdését az Alkotmány értelmezésével nem találta eldönthetőnek, ezért a magzat élethez való alanyi jogának kérdését nem értékelte kompetenciájába tartozónak; ahhoz a magzat jogalanyiságáról való törvényhozói döntésre van szüksége. „A jogi ember-fogalom kiterjeszhetőségének kérdésében viszont az Alkotmánybíróság legfeljebb a kiterjesztés alkotmányos feltételeiről foglalhat állást.”⁴⁸ Szerintem azonban az Alkotmánybíróságnak – függetlenül attól, hogy az Alkotmány értelmezésével nem tudta eldönteni a magzat jogalanyiségának kérdését – ki kell állnia a magzat emberi élethez való alanyi joga mellett.

Az Alkotmánybíróság a magzat jogalanyiságáról való kifejezett döntés szükségességét az ember-fogalmat érintő két, ellentétes irányú változással indokolta. Egyrészt, hogy a művi terhesség-megszakítások számának a történelemben soha nem látott méretű növekedése következett be, amellyel az abortusz a születés-szabályozás egyik fő eszközévé vált, s hogy a műtét közvetlen egészségi kockázata jelentéktelenre csökkent, amellyel összefüggésben az abortusz korábbi negatív erkölcsi megítélése egyre semlegesebb lesz, az abortusz dekriminalizálódik. Ez az indokolás – tekintettel arra, hogy a jogállami elveket súlyosan sértő pártállami abortusz-politika (1. I. Fejezet) negatív eredményeire, következményeire hivatkozik – nem reális, elutasítandó. Az abortusz nem lehet népesedés-politikai eszköz. A magzat érdekeit nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az abortusz közvetlen egészségi kockázata ma sem jelentéktelen. A terhesség-megszakítás következtében ma is nők ezrei válnak

meddővé, illetőleg lelki ronccsá, kerülnek skizofrén állapotba. „Másképp a természettudományok fejlődése következtében a megszületés többé nem magától értetődő természetes és minőségi választóvonal a magzati és „emberi” lét között. Biológiai (főleg genetikai) szempontból az egyedi emberi élet nem a születés és halál, hanem a fogantatás és halál közötti egységes folyamat. Ezen belül sokfajta minőségi szakasz különböztethető meg, amelyek között az emberi élet elején sem szükségképpen a születés a legfontosabb választóvonal. A magzat társadalmi helyzete is megváltozik. Már nemcsak jövőző társadalmi (vagyon) pozíciója révén, hanem a maga önálló fizikai valóságában, s egyre inkább egyéni tulajdonságai alapján részt kap a társadalomban. A méhen belüli magzatról az orvosi technika fejlődése és más technikai eszközök alkalmazása révén sokat lehet tudni, például nemét, fizikai tulajdonságait; gyógyítható, manipulálható; a magzat az anya és családja részére is láthatóvá válik, fejlődését nyomon kísérhetik: A magzat individualitása felerősödik. A magzat méhen kívül is, önállóan megjelenik a társadalmi forgalomban – ezen alapul például a vendéganyaság. A változások közvetlenül a technikai lehetőségeknek köszönhetőek, ezért terjedésük és népszerűvé válásuk megállíthatatlan. A magzathoz való viszonyoknak ez az átalakulása a magzat személyként való felfogását a közvéleményben egyre inkább magától értetődővé teszi. Ezek a változások tehát abba az irányba hatnak, hogy a mindennapi, „természetes” ember-fogalom a magzattal is felölelje, azaz összhangba kerüljön azokkal a biológiai és erkölcsi nézetekkel, amelyek az embert fogantatásától kezdve embernek ismerik el.”⁴⁹ A két irányzat közötti ellentmondás látszólag összebékíthető úgy, hogy az ember-fogalmat csak az érett magzatra

terjesztik ki. Az abortusz hívei is csupán az első három hónapra akarnak szabad döntést. Véleményem szerint azonban a magzatok közötti megkülönböztetés sem alkotmányos. Ha a jog megkülönböztethetne az emberi élet előtti fázison belül például aszerint, hogy a magzat milyen távol vagy közel van a születéshez, képes-e már a méhen kívüli életre vagy sem, genetikailag egészséges-e vagy károsodott, akkor elvileg ugyanezt a normatív megkülönböztetést – akár azonos szempontú ismervek alapján is, például csecsemő életképessége, életminősége, születés utáni időhatár tűzése, tudati, egészségi állapota, stb. – a már megszületett ember vonatkozásában is megtehetné. Ez pedig taigetoszi normatív ember-fogalom kialakításához vezetne. (Bár kétségtelen, hogy például a francia jog megkívánja az életképességet ahhoz, hogy a gyermek örökölhessen – Code Civil art. 725 –, a spanyol jog pedig azt, hogy az újszülött születése után legalább 24 órán át életben legyen ahhoz, hogy jogképességét elnyerje – Código Civile 30. art. –, vagyis nem elegendő a pusztá élveszületés.)

Az Alkotmánybíróság kimondja, hogy „a jogképesség, s így a jogi ember-fogalom megváltoztatásának egyetlen alkotmányos lehetősége van, a kiterjesztés a születés előttre.⁵⁰ Az Alkotmánybíróság szerint „A törvényhozó-nak kell értékelnie a magzattal kapcsolatos természettudományos és etikai álláspontokat, továbbá mérlegelnie a magzatról való gondolkodás megváltozásának ellentétes társadalmi irányzatait, s eldöntenie, hogy ezek változását indokolt-e jogilag is követni.”; „az Alkotmányból nem következik, hogy a magzat jogalanyiságát el kellene ismerni, de az sem, hogy ne lehetne a magzatot jogilag embernek tekinteni.”⁵¹ Mindezek következtében az Alkotmánybíróság a 64/1991. (XII.17.) AB

határozatban mindössze az 1972. évi II. törvény 29. § (4) bekezdés első mondatát („A terhességmegszakításnak csak jogszabályban meghatározott esetekben és rendelkezések szerint van helye.”), a 87. § (2) bekezdését, a 76/1988. (XI. 3.) MT rendeletet (a terhességmegszakításról) és a végrehajtására kiadott 15/1988. (XII.15.) SZEM rendeletet minősítette alkotmányellenesnek és semmisítette meg 1992. december 31-i hatállyal.

Az Alkotmánybíróság álláspontjából az derül ki, hogy a magzat emberi élethez való joga, szemben a „jogi ember” élethez való jogával, nem elidegeníthetetlen, nem sérthetetlen; mivel nem minősül abszolút jogalanynak, nem rendelkezik feltétlen jogképességgel; a magzat csak emberi élet, emberi lény, kiemelten védett jogtárgy a társadalomban, de nem alkotmányos értelemben vett „ember”. A magzatnak joga van a születéshez, de ebből nem következik az, hogy a magzatnak a születéshez való joga azonos a megszületett ember élethez való jogával. Ugyanis a magzat születéshez való joga – az Alkotmánybíróság szerint – a hatályos alkotmányi keretek között nem abszolút jog, hanem olyan származékos jogosultság, amely nem azonos annak forrásával, a jogi értelemben vett ember mint jogalany élethez és emberi méltósághoz való jogával. Az Alkotmánybíróság erre alapozza azt az álláspontját, hogy a magzat életének megszüntetése az állam által biztosított törvényi szintű szabályozás keretei között megengedett (alkotmányos). Azonban az Alkotmánybíróság a halálbüntetés alkotmányellenességét megállapító határozatában (23/1990.(X.31.) AB határozat)⁵² kimondja, hogy „Az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző legnagyobb érték.”⁵³; „Az emberi élethez és méltósághoz mint abszolút érték-

hez való jog korlátot jelent az állam büntetőhatalmával szemben.”⁵⁴, s ez ellentétben áll a magzat életjogával kapcsolatos álláspontjával. A 23/1990. (X.31.) AB határozat indokolása nem azt tartalmazza, s nem is azt fejezi ki, hogy az emberi élethez és az emberi méltósághoz való jog (mint abszolút érték) csak a jogi értelemben vett embert illeti meg; hanem azt, hogy az a magzatra is hatályos. Éppen ezért az állam azon legalapvetőbb kötelessége, hogy – törvényes eszközeivel – ezen abszolút értéket köteles védeni, a magzatra is vonatkozik. Alapvető jog lényeges tartalmát pedig törvény sem korlátozhatja (Alkotmány 8. § (2) bekezdés). Nem lehet alkotmányos az a jogszabály (legyen az akár törvényi szintű is), amely – nem számítva a nő számára egészségi szempontból életveszélyesnek minősülő terhesség, illetőleg szülés esetét, mivel ekkor egy már megszületett ember élethez és emberi méltósághoz való jogával történő kollízió áll elő – nem biztosítja, sőt egyenesen korlátozza, megvonja a magzat emberi élethez és méltósághoz való jogát. Se a nő, se pedig más szempontjaival szemben – legyen az társadalmi vagy gazdasági, politikai vagy erkölcsi, illetve egyéb – nem maradhat alul a magzat életjoga.

Dr. Lábady Tamás és Dr. Tersztyánszky Ödön alkotmánybírák a 23/1990. (X.31.) AB határozatban kifejtett párhuzamos véleményükben a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára, mint „az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságáról” szóló dokumentumra hivatkoznak. Kijelentik, hogy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya „az emberi méltóságot a jogok végső forrásának tekinti akkor, amikor arra a felismerésre utal, hogy „az emberi jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek.”⁵⁵ „Az emberi közösség valamennyi tagja” körébe a

magzat is beletartozik. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya megfogalmazásában szintén gondol a magzatra, illetve méltósághoz való jogára, nem véletlenül használja az „emberi lény”, s nem az „ember” kifejezést. Az emberi lény születése pedig a fogamzásának időpontja, a méltósághoz való jog ettől a naptól illeti meg.

Dr. Sólyom László, az Alkotmánybíróság elnöke „az emberi méltósághoz és az élethez való jog sajátossága” körében kifejti, hogy az ember és a jogi személyek közötti elvi különbség az, hogy az embernek az autonómiáján (önrendelkezési jogán) belül „érinthetetlen” lényege (magja) van, amely az állami szabályozással szemben is fennáll, ellentétben a jogi személyekkel, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók. A méltósághoz való jog feladata az egyenlőség biztosítása. „Az egyenlő méltósághoz való jognak az élethez való joggal való egységében kell azt biztosítania, hogy ne lehessen különbözően „értékes” pusztán életeket jogilag másként kezelni. Nincs az életre méltóbb és méltatlanabb.”⁵⁶ „Az élethez és méltósághoz való jog egysége következtében nemcsak a halálban egyenlő mindenki: az életek egyenlőségét a méltóság garantálja.”⁵⁷ „Az élethez és méltósághoz való jog oszthatatlansága folytán elvileg korlátozhatatlan, s egyben minden más jog korlátozásának elvi határa.”⁵⁸ Sajnálatosnak tartom, hogy ez az okfejtés – alig több mint egy évvel később az Alkotmánybíróság határozatában – a magzatra vonatkozóan nem érvényesült. A feltétlen jogképességnek ma már nem a jelenlegi jogi ember-fogalomhoz kell kötődnie, hanem az emberi élethez, s jogilag – hogy személyhez fűződő legyen a jogképesség – a magzatra, s az „ember”-re kell hogy hatályosuljon. Ennek csak egy jogi megnyilvánulási formája (következménye), hogy a magzat is sze-

mély. Ezen változás alapvető okát pedig a méhmaggzattal kapcsolatos legújabb orvostudományi eredmények, illetve a modern biológia (genetika) minőségileg új megállapításai adják, amelyekre Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró a 64/1991. (XII.17.) AB határozatban „párhuzamos” véleménye által rámutat (pl. „A magzat önálló, az anyától különböző egyedi emberi személy, önálló szív-működéssel, keringési- és idegrendszerrel és individuális jegyekkel.”⁵⁹). A magzat életjogával kapcsolatos alkotmánybírói álláspontot ugyancsak megkérdőjelezi az a megállapítás, hogy „Az állani az Alkotmány egész alapjogi koncepciójával kerül szembe, ha a halálbüntetés lehetővé tételével és szabályozásával rendelkezik az emberi élethez és méltósághoz való jog elvétéről.”⁶⁰

Az Alkotmánybíróóság – azért mert többségi álláspontjában – nem találta levezethetőnek, értelmezhetőnek, kompetenciájába tartozónak az Alkotmány alapján az ember-fogalom jogilag történő megfogalmazását, illetőleg magzatra való kiterjesztését, rábízva ezzel azt a törvényhozó-hatalomra, amely – bár „Az állam büntetőhatalmának nincs joga életet elvenni. Alkotmányos jogállam nem akasztat!”⁶¹ – nemcsak élet és élet egymással való rivalizálása esetére, az 1992. évi LXXIX. törvény által lehetővé tette, hogy a magzatot meg lehessen fosztani az emberi lélettől. Ezek szerint alkotmányos jogállam nem akasztathat, de magzatot elvetéltethet. Az emberi lélettől való megfosztás szempontjából irreleváns, hogy a méhmaggzat (szemben a már megszületett emberrel) jogilag nem minősül személynek, jogalannak, feltétlen jogképesnek, illetve csak elveszületése esetén visszamenőleges hatállyal. Az Alkotmány minden ember számára veleszületett jogként biztosítja az élethez és az emberi méltósághoz való jogot (54. § (1) bekezdés). Az Alkot-

mánybíróóság határozata által lehetőség nyílt arra, hogy az Országgyűlés közvetve „önkéntesen” megfossza a méhmaggzattal az élettől, s attól, hogy megszülethesse. Mindezt arra hivatkozva, hogy egy jogképesseggel bíró lénynek (az embernek) az önrendelkezési joga erősebb kell hogy legyen mint a méhmaggzat élethez való joga. Véleményem szerint az Alkotmánybíróóság kompetenciával bír arra vonatkozólag, hogy döntsön a méhmaggzat jogalanyiségének kérdésében, az levezethető az Alkotmányból. Önkéntesen lett megfosztva a magzat az élettől abban az értelemben, hogy a nőnek jogában áll a terhesség-megszakítás akkor is, ha a terhesség, illetve a szülés egészségi szempontból nem jelent életveszélyt számára. A méhmaggzat elveszületése esetén hiába minősül jogképesnek már a fogamzásának időpontjától kezdve; ha az élethez való jog számára nem biztosított abszolút mértékben, akkor ezen visszamenőleges hatályú jogképesseggel nem ad megfelelő garanciát, annak megvalósulása a nő belátásától függ. Azt, hogy jogalanyiség nemcsak az emberhez kötődhet, az állam és más jogi személyeken túl, a méhmaggzat is példázta: a méhmaggzat visszamenőleges hatállyal jogképes, de ettől még visszamenőleges hatállyal nem minősül (nem neveztetik) embernek. Véleményem szerint a jogképesseggel kapcsolatos olyan feltételhez kötés, mint ami az ember elveszületése esetén áll fenn, ha nem abszolút érték a magzat élete – hivatkozva arra, hogy az élethez való jog mint abszolút érték csak az ember vonatkozásában lehetséges –, alkotmányellenes; ugyanis az nem szolgál kellő garanciális elemmel arra vonatkozólag, hogy az élethez való jog a magzattal abszolúte meg fogja illetni; márpedig a jogképes élőlényt abszolút értéként illeti meg az élethez való jog. Az nem egyeztethető össze az Alkotmány értelmével és alapvető

irányával, hogy egy leendő ember, aki feltételesen jogképes, természetellenes („önkéntes”) eszközök, beavatkozások által essék el az elveszületés lehetőségétől. A feltétel negatív tartalma (az ember „nem elveszületése”) nem következhet be természetellenes (művi) beavatkozás által (nem számítva az élet élet elleni rivalizálását, amire egyébként nem is terjed ki az abszolútítás fogalma). Nem lehet, hogy a magzatot az élethez való jog ne abszolút mértékben illesse meg, ha a jogképessége visszamenőleges hatályú. A jogképesség feltételének teljesülését az államnak teljes mértékben garantálnia kell. Ebben az esetben, továbbá, hogyha a méhmagzatot az élethez való jog alanyi jogként illeti meg, vagyis ha a magzat jogalany (személy) – ami szerintem az Alkotmányból levezethető, megállapítható –, akkor a nő önrendelkezési jogának „lényege” nem erősebb jog, az nem érvényesülhet a magzat élethez való jogával szemben.

Dr. Zlinszky János alkotmánybíró kifejti, hogy a tudomány mai állása szerint az ember fogantatásától, a női és férfi ivarsejtek egyesülésétől kezdve genetikailag befejeződött egyén. „A genetikusan, természettudományosan meghatározott „emberismérv” az életnek nevezett egységes megbonthatatlan biológiai folyamat integráns részeként éppúgy magába foglalja a születés előtti magzati létet, mint ahogy a születéstől a halálig ívelő létezés teljes szakaszát.”⁶² „Azonban az Alkotmány az ember szót jogi normatív értelemben használja és nem természettudományos értelemben.”⁶³ (A jogalkotónak van lehetősége mérlegelni a természettudomány újabb eredményeit, az Alkotmánybíróságnak – mivel nem jogalkotó – nincsen.) „A veleszületett fogalmat mind a polgári jog, mind a büntetőjog kategóriái az anyatesttől való elválás és nem az anyatestben való fogantatás mozzanatához kötik. A jo-

galkotó másként is dönthet, de az Alkotmánybíróság az érvényes Jog szempontjából ettől nem tekinthet el. Ellenkező esetben mind a Ptk. feltételessége a magzat jogképessége vonatkozásában, mind a büntetőjog különböztetése a magzatelhajtás és az emberölés között értelmét vesztené, a jogrendszer önellentmondásba kerülne.”⁶⁴

Véleményem szerint ez az indokolás nem állja meg a helyét. Ha az Alkotmánybíróság megállapíthatná a hatályos magyar alkotmány alapján a magzat jogalanyiságát, illetve az élethez való jogának feltétlenségét és sérthetlenségét, valamint a veleszületettség idejeként a fogantatás pillanatát, akkor – mint bármely esetben – kötelezhetné a törvényalkotót a hatályos jog módosítására, az Alkotmány értelmével való összhangba hozására, vagyis arra, hogy a Ptk. „feltételességét” („ha élve születik”) és a büntetőjog említett „különböztetését” hatályon kívül helyezze, s így a jogrendszer nem kerülne „önellentmondásba”.

„Nem osztom azt az álláspontot, hogy az Alkotmányból nem vezethető le a magzat személyiségével kapcsolatos álláspont. Grammatikai, szószerinti értelmezéssel az Alkotmány szövegével nem lenne ellentétes a magzatnak az „ember” fogalma alá vonása. Minthogy azonban ez az addigi magyar jogrendszer felfogását érdemben megváltoztatná, ehhez határozott, biztos kijelentés kellenne. Ennek híján az Alkotmány vonatkozó helyét csak a jogrendszer egészében lehet értelmezni.”⁶⁵ „Értelmezéssel az Alkotmány szövege alapján ezt az álláspontot nem lehet a jogrendszerbe »belopni«.”⁶⁶ – ahhoz alkotmányi szintű törvényhozási döntés szükségeltetik (mondja Dr. Zlinszky János alkotmánybíró).

Az indokolás szerintem e részében is erősen vitatható. Miközben – a méhmagzat vonatkozásában, érdekeinek

védelmében – a jogfelfogás pozitív értelemben változik, az Alkotmány értelme a sorozatos módosítások által egyre inkább védi a magzatot, szélesíti, növeli jogait. A természettudományos emberkép, -fogalom (felfogás) egyre inkább terjed, s válik általánossá, s tör majd be jogrendszerünk világába. A hatályos magyar Ptk.-, Btk.- szabályozások – mivel a régi tudományos eredményeket, álláspontokat tükrözik, illetve azokon alapulnak – ezzel a folyamattal ellentétesek, idejét múltak. A tudomány által meghaladott joganyagra hivatkozni – a jogfejlődési irány következetes gondolatmenetén történő továbbhaladása helyett – helytelen. Az Alkotmány szövegéből levezethető a magzat jogalanyisága, s az, hogy e tekintetben a hatályos törvények, rendeletek idevonatkozó rendelkezései nem ezt tükrözik, mindössze mellékes. Nincs az előírva (sőt), hogy – csak azért, mert a jogrendszer (értelemszerűen) lényeges pontjait érinti a méhmagzat jogalanyiságának kérdése, tovább fenntartva egy alkotmányellenes állapotot, lassan átalakítva jogrendszerünket e tekintetben, még éveket kelljen várni a megoldásra, szégyenszemre kullogva más tudományok modern álláspontjai mögött, nem megragadva a lehetőséget, hogy példát mutatva más, fejlett országoknak is – jogrendszerünket ne forradalmasítsuk. A halálbüntetés eltörlésének kérdésében sem a törvényhozó hatalom döntött (amely egyébként nem mentes a társadalmi, politikai, gazdasági, stb. szempontok jelentős, meghatározó mértékű figyelembevételétől), mivel az Alkotmányból levezethető, megállapítható volt a halálbüntetés alkotmányellenessége, annak ellenére, hogy a társadalom nagy többsége még ma is a halálbüntetés mellett foglal állást. Ha az Alkotmányból levezethető a magzat személyiségével kapcsolatos álláspont – mint ahogy azt Dr. Zlinszky János alkot-

mánybíró is állítja (I. interpretatio grammatica) –, akkor az Alkotmánybíróságnak kötelessége azt megtenni, s annak megfelelően az érintett jogszabályi rendelkezéseket hatályon kívül helyezni, illetőleg kötelezni a törvényalkotót a szükséges jogszabályi módosítások megtételére. Ennek mellőzésére nem lehet jogilag elfogadható indok. Legfőképpen az nem, hogy „ez [mármint az, hogy a magzat személyiségével kapcsolatos álláspont levezethető az Alkotmányból] az addigi magyar jogrendszer felfogását érdemben megváltoztatná”. Természetes ugyanis az, hogy az addigi magyar jogrendszer felfogását érdemben megváltoztatná, hiszen – a korszak gyors, tudományos változásai, új eredményei révén – elavult tudományos megalapozottsággal bíró jogszabályi rendelkezések vannak hatályban; ezeket az Alkotmánybíróságnak – alkotmányellenességük miatt – meg kellett volna semmisítenie. Ami a Zlinszky János által szükségesnek tartott „határozott, biztos kijelentés”-t illeti,⁶⁷ azt gondolom, hogy az Alkotmánybíróság kijelentésénél, határozatánál határozottabbat és biztosabbat nem lehet találni, mivel az mentes mindenfajta befolyástól (legyen az társadalmi, politikai vagy gazdasági nyomás), ugyanakkor lehetősége van arra, hogy tekintettel legyen a jogon kívül eső tényezőkre, figyelembe vegye a tudomány jelenlegi eredményeit, álláspontjait, illetőleg kötelező erővel bír a törvényhozó hatalommal szemben is. „Nem köti az Alkotmánybíróságot sem a többségi akarat, sem a közvélemény. Nem köti egyetlen erkölcsi, vagy tudományos irányzat sem.”⁶⁸ „Az Alkotmánybíróság... nem a társadalom előtt keresi a népszerűséget, hanem szigorúan a jogrendszer összhangját és alkotmányosságát hivatott biztosítani...”⁶⁹ Egyetértek azzal a kijelentéssel, hogy „Az Alkotmányban jogállam esetén nem lehet bizonytalan-

ság vagy joghézag a tekintetben, hogy kik a jogalanyok a magyar köztársaságban.”⁷⁰ Csak éppen azzal nem tudok egyetérteni, hogy – tekintettel jogrendszerünk természettudományhoz képesti lemaradására és az ennek folytán előállt kettős ember-fogalom létrejöttére, amelyet a törvényalkotó mind a mai napig nem volt képes feloldani, megszüntetni, valamint a különböző, nem tudományos jellegű „befolyások és nyomások” törvényhozói hatalom körében megnyilvánuló káros dominanciáit – alkotmánybírói értelmezéssel nem lehet a magzat teljes értékű személyiségét elismerni, a magzat jogalanyiságát jogrendszerünkbe befogadni. Az anyatesten kívül létrejött magzati léteket, a lombikbébi problémája is mutatja, hogy indokolt az „ember” és „veleszületett” meghatározásokat újrafogalmazni. Zlinszky János „a magzati létet leghatározottabban emberi létnek elismerő, s ezért a magzati élet kioltását emberölésnek értékelő egyházi jog”⁷¹ azon rendelkezéseivel is igazoltnak látja a magzat jogalanyiságának indokolatlanságát, amelyek azt mondják ki, hogy a méhen belüli magzat nem vehető fel az egyházba és nem keresztelhető meg. Ez a következtetés azonban nem reális. Az állam is számos megkülönböztetést tesz a jogalanyok – azon belül is a természetes személyek – vonatkozásában. E megkülönböztetés egyik leggyakoribb alapja az életkorban meghatározott fejlettségi szint. Az ember más és más jogokkal, illetve köteleességekkel bír aszerint, hogy hány éves, amely nem feltétlenül, illetőleg nem csak a cselekvőképtelenség, a korlátozottan cselekvőképesség és a cselekvőképesség állapotának a függvénye. A gyermeket már 6 éves korában megilleti az a jog és terheli az a kötelezettség, hogy iskolába járjon, de nem illeti meg 14 évesen az a jog, hogy házasságot kössön, személygépkocsit vezessen, a nagy-

korúság elérésevel pedig még nem nyílik meg előtte minden hivatali állás, sőt a baptista egyház csak a felnőtt korban felvett keresztséget ismeri el, pedig mindegyik esetben személyről, jogalanyról van szó. A néhány hónapos csecsemőt nem „szokás” felvenni pártba, pedig jogképes; az állam megvárja míg saját maga belátása szerint képes dönteni. Az tehát, hogy az egyházi jog szerint a magzat nem vehető fel az egyházba és nem keresztelhető meg, egyáltalán nem szól a magzat jogalanyisága ellen.

Zlinszky János az emberi méltóság szempontjából is meggondolandónak tartja annak következetes jogi keresztülvezetését, hogy a törvényhozó a méhmagzatot „embernek”, azaz önálló jogalanyként minősítse, mivel akkor gondoskodni kellene arról, hogy a méhmagzatot – mint jogképest – az őt hordozó másik jogalanyal szemben is védelembe vegye a társadalom; megkülönböztetve is akkor „a magzattól való védelem feladatával törvényben megbízott szervnek első lépésként hivatalból meg kellene győződnie a magzat létezéséről”⁷², valamint mivel már a „legrégebbi, babiloni, törvények is óvakodtak attól, hogy anya és magzata közti jogviszonyt alapítsanak...”⁷³, továbbá „miután az ókorban a családi belső kört is egységesnek ítélték jogilag, s egyes családtagok egymás közti viszonyát csak erkölcsileg szabályozták”⁷⁴ – Zlinszky János levonja azt a következtetést, hogy –, ezért „ma sem kockázatmentes ennél tovább lépni, a családi intim szférára nagy veszélyt jelentene az állami beavatkozás”⁷⁵. Ez a kockázatmentes álláspont („ha nem csinálunk semmit, nagy baj nem történhet”) eredményként realizálódott az Alkotmánybírói határozatában. Abban kétségtelenül egyet kell érteni, hogy az egyes családtagok egymás közti viszonyának erkölcsi szintű szabályozásáról történő jogi szintű szabályozásra való átállás, az egymás közti jogviszonyok meg-

jelenése, telepítése, nem kis jogfejlődési eredmény volt, s valóban nem következett be máról holnapra. Nagyon remélem azonban, hogy nem kell ugyanannyi időt várni egy közel akkora (ha nem nagyobb) jelentőségű jogi változáshoz, mint kellett néhány ezer évvel ezelőtt. S ha ez nem is történhet ma sem – mint a jelek mutatják – máról holnapra, jelenleg – érzésem szerint – „tegnap” van. – A méhmagzatot – mint nem jogképest – jelenleg is megilleti jogi védelem, érdekeire, élethez való jogára – ugyan nem abszolút formában – az Alkotmány, a Ptk., s a Btk. egyaránt tekintettel van „az őt hordozó” jogalannyal szemben is. A magzat létezéséről való hivatalbóli meggyőződéssel járó terhek, nyilvánvaló következmények, nehézségek, mint szempont a magzat jogalanyiságának kérdésében, erkölcsileg elfogadhatatlan és tudományos megalapozottságot nélkülöző megközelítés. Az alkotmányos jogvédelemmel járó kötelezettségek teljesítése nem képezheti jogon kívüli szempontok függvényét, az államnak alkotmányos kötelessége a feltételek biztosítása.

Zlinszky János a magzat jogalanyiságának indokolatlansága mellett érvként említi meg, hogy „Jogvédelemmel az anyai szeretet aligha pótolható.”⁷⁶ Véleményem szerint azonban minél nagyobb az anyai szeretet hiánya, annál nagyobb szükség van a jogvédelemre. Ha jogvédelemmel nem is pótolható az anyai szeretet, de az „anyai” gyűlölet ellen mindenképpen több garanciával szolgál, ha a magzat számára abszolút jogvédelem van biztosítva. A magzatot megillető abszolút jogvédelem a nőt a meggondoltabb, felelősségteljesebb családtervezés irányába, s ennélfogva közvetve a gyermek, s a magzat iránti nagyobb szeretetre, tiszteletre szoktatja. A nemkívánt terhesség esetén a magzat a nő számára teher, nyűg, aki iránt negatív érzelmi beállítódással, és sajnos nagyon sok esetben

terhesség-megszakítással viseltetik. Ha a nő és a férfi már a fogamzás előtt felelősen cselekszik, akkor a terhesség is várva várt áldás lesz számukra, és a születendő gyermekhez mindketten szeretettel fognak viszonyulni.

Összefoglalva: az Alkotmánybíróság 64/1991. (XII.17.) határozatának rendelkezésével, a terhesség-megszakításról szóló jogszabályi rendelkezések alkotmányellenességének a megállapításával és megsemmisítésével egyetértetek, de az a véleményem, hogy ezek a jogszabályok tartalmilag is alkotmányellenesek.

Szerintem a magzat jogalanyiságának a kérdése alkotmány-értelmezéssel eldönthető. Az Alkotmánybíróságnak az Alkotmány normavilágának megfelelően értelmeznie kellett volna az „ember” fogalmát. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint azonban erre nincs lehetőség, a döntés az Országgyűlést illeti, mivel nem tartja kompetenciájába tartozónak, az Alkotmányból levezethetőnek a magzat jogalanyiságát, s így a törvényhozó kifejezett döntését tartja szükségesnek. Vagyis az Alkotmánybíróság lehetőséget lát arra, hogy a törvényalkotó a magzat jogi státuszát az ember jogalanyiságától eltérően minősítse. E megkülönböztetésnek azonban nincsen alkotmányos alapja.

A természettudomány fejlődésének köszönhetően ma már teljesen egyértelmű, hogy az ember a női és férfi ivarsejtek egyesülésétől kezdve genetikailag befejeződött egyén, emberi individuum. A magzat biológiailag ember, és nem dolog, nem az anyatest része. A genetikusan meghatározott „ember-” ismérv éppúgy magába foglalja a születés előtti létet (mint az egységes, megbonthatatlan biológiai folyamat integráns részét), miként a születéstől a halálig ívelő létezés időszakát. Az egyedi emberi élet a fogantatás és a biológiai halál közötti egységes folyamat. A

születés az emberi élet értéktartalma szempontjából semmi esetre sem lehet alapja egy eltérő, másfajta normatív rendezésnek. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése az emberi életet és méltóságot részesíti abszolút védelemben, az Alkotmány egyáltalán nem mondja azt, hogy ember az, aki az anyatesttől elvált. A veleszületett jog pedig nem a világrajövetel pillanatától létező alanyi jogokat jelenti, hanem azt, hogy az embernek velekeletkezett, létezésénél fogva őt megillető, létéből fakadó (ipso facto) alanyi jogai vannak. A fogamzás pillanatában keletkezett ember jogalany (és nem jogtárgy), élethez való joga a megszületéshez való alanyi jogként normativizálódik. Az anya önrendelkezési joga nem korlátozhatja a magzat megszületéshez való jogát. Az emberi élet a jogot is megelőző sérthetetlen, elidegeníthetetlen, az állam részéről sem érinthető alapvető érték, minden alanyi jog eredője; ezért nem kerülhet még általánosított jogi értékekkel sem kollízióba.

Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében alapvető jog lényeges tartalmát törvény sem korlátozhatja. Az ember élete csak egy másik ember életével konkurálhat. Az élettől való megfosztás önkényességét – amit az Alkotmány 54. § (1) bekezdése tilt – csak az életmentési cél oldja fel; ugyanis itt a jognak jogellenességet kizáró, azaz mentesítő okot kell szabályoznia, amely nem jelent alanyi jogot az ölésre. A meghozott törvénynek ezt a nem önkényes minőséget kellett volna szabályoznia és megfelelő jogi garanciák közé szorítania.

IV. FEJEZET

A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény kritikai elemzése

Az Országgyűlés eleget téve az Alkotmánybíróság határozatának az 1992. december 23-án kihirdetett és 1993. január 1-jén hatályba lépett törvényben – meghagyva a magzat jogi státuszának az ember jogalanyiságától eltérő minősítését – szabályozta a terhesség megszakítását. A Ptk. 9. §-ának változatlan meghagyásával az embert megillető jogképesség továbbra is az elveszületés feltételéhez van kötve.

A törvény ugyan kimondja, hogy „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel”, azonban e védelem színvonala meglehetősen alacsony. A törvény érdemei közé tartozik, hogy – szemben a pártállami abortusz-politikával – deklarálja: „a terhességmegszakítás nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze; a családtervezés a szülők joga és felelőssége”. A törvényre, a nő önrendelkezési joga és a magzat élethez való joga kollíziójának küzdelmében, – némi időbeli megszorítás mellett – a nő akaratának akár teljes mértékű érvényre juttatása jellemző.

Az első címben vannak meghatározva a támogatás és védelem eszközei és módjai: az alap- és középfokú oktatási intézményekben történő „felvilágosító”

oktatás, a Családvédelmi Szolgálat ismeretterjesztő tevékenysége, ismertető kiadványok közzététele és ismeretése, térítésmentes terhesgondozás és annak keretében „felvilágosítás”, szűrővizsgálatok, segítségnyújtás, várandósági pótlék. A második cím a terhesség megszakítását szabályozza, amely főszabályként ugyan kimondja, hogy a terhesség csak veszélyeztetettség esetén szakítható meg, de a 6. § (1) bekezdésének d) pontjában szereplő súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő mindössze a kéréslap aláírásával kell hogy igazolja /1. 12. § (6) bekezdés/, s ez már egyértelműen a nő önrendelkezési jogának teljes mértékű, a magzat élethez való jogának nulla százalékos érvényre juttatását fejezi ki. Ez pedig az Alkotmánybíróság álláspontjával is ellentétes. A törvény a súlyos válsághelyzetet ekként definiálja: „Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz, és ezáltal veszélyezteti a magzat egészséges fejlődését.” /12. § (6) bekezdés/.

„A terhesség megszakítása, ha azt nem egészségi ok indokolja, az állapotos nő írásbeli kérelme alapján végezhető el.” /7. § (1) bekezdés/. Ezek a rendelkezések gyakorlatilag a művi terhesség-megszakítás korlátlan lehetőségét biztosítják. Ezért Zlinszky János 1991-ben megfogalmazott szavai sajnos ma is helytállóak: „Minthogy a jelenlegi szabályozás és az ennek alapján kialakult gyakorlat közel áll ehhez a szélsőséges nézethez, alkotmányossága tartalmilag is megkérdőjelezhető.”⁷⁷ A nő társadalmi boldoguláshoz való vitathatatlan jogát az élet védelmének a terhes nő részéről is fennálló erkölcsi kötelességével és az államnak minden emberi élet védelmére irányuló közjogi kötelességével szemben teljes mértékben érvényre juttatni alkotmányellenes. „A szociális érvényesüléshez való

emberi jog azonban már sem miképpen sem minősíthető olyan alapvető emberi jognak, amelynek érdekében emberi életet kockáztatni szabad.”⁷⁸ „Ha egyszer az anya szabad aktusa révén a gyermek létrejött, mégha az aktus célja nem is erre irányult, és akár eshetőlegesen sem volt ez a lehetőség kellően megfontolva, az élet feletti rendelkezésre az anya emberi méltóságából már nem lehet következtetni. A megfogant magzat kihordása, megszülése az anya emberi, erkölcsi kötelessége.”⁷⁹ „...ha egy nő szabad aktus következtében gyermeket fogan, ennek eshetőleges létével előre számolnia kellett. Ez esetben a társadalmat terhelő, az Alkotmányban kifejeződő, az emberi élet védelmére vonatkozó objektív jogi kötelezettség az anyának a megfogant magzat megszülésére vonatkozó erkölcsi kötelességeként érvényesül.”⁸⁰

„Álláspontom szerint az Alkotmányból levezethető, hogy az élet védelme előjogot élvez az élet szociális minőségének védelmével szemben, noha az Alkotmány 66. § (1) bekezdése és 70/E. §-a az anya részére ez utóbbit is biztosítja és védi. A törvényhozó döntheti el, hogy ilyen esetekben az erkölcsi és emberi kötelezettség vállalását megtagadó anyát felelőssé teszi-e vagy felmenti és milyen határok között. Az élet védelmének állami kötelezettsége arra szól, hogy a hátrányokat a minimumra törekedjék csökkenteni, viszont a határokat inkább szűken vonja meg, ha kíván is a művi terhességmegszakításra ez okból ilyen lehetőséget teremteni.”⁸¹

„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az utóbbi, szociális biztonsági kérdéseket a nőnek és a családnak a gyermek vállalása előtt kellene mérlegelnie. Anyagi szempontok alapján történő művi terhességmegszakítás szabaddá tétele semmi esetre sem tekinthető alkotmányos jognak. (Az anyagi szempont legfeljebb bizonyos szűk

határok között mentésként értékelhető az élet egyébként kötelező védelmével szemben.)”⁸²

Dr. Ádám Antal alkotmánybíró ekként fogalmaz: „...ha a törvényhozó úgy dönt, hogy a magzat jogilag nem ember, azaz nem jogalany, és nem illeti meg az élethez és méltósághoz való alanyi jog, akkor sem hagyhatja teljesen figyelmen kívül a kapcsolódó két legfontosabb alapvető jogot, nevezetesen: „az Alkotmánnyal összhangban nemcsak lehetséges, de kötelező is a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelezettség mérlegelése az anya önrendelkezési jogával, valamint más alapjogaival szemben.”⁸³ „Ahhoz, hogy az ember megszülessen és a jogi értelemben vett ember rangjára emelkedhessen mellőzhetetlen, hogy a magzat ebben a minőségében jogi védelemben részesüljön és ennek érdekében meghatározást nyerjenek az államot, az egészségügyi intézményeket, az anyát, a családot, a társadalmat, a többi polgárt terhelő kötelezettségek.”⁸⁴

Véleményem szerint, ha az állapotos nőnek semmi mással nem kell igazolnia a súlyos válsághelyzet fennállását mint a pusztá aláírásával, akkor a magzati élet védelme egyáltalán nincs biztosítva, az ember megszületése akár a női szeszélyen is”múlhat, hiszen lehet, hogy valójában a nő „súlyos válsághelyzete” nem is áll fenn. A súlyos válsághelyzet tartalma, a testi vagy lelki megrendülés, illetve társadalmi ellehetetlenülés, utalva a fentiekben idézett álláspontokra, az alkotmányosság szempontjából megkérdőjelezendő.

Dr. Herczegh Géza alkotmánybíró arra is felhívja a figyelmet, hogy „A törvényhozó a terhességmegszakítás szabályozása során nem mulaszthatja el annak vizsgálatát, hogy az ismételt művi beavatkozások káros következményekkel járnak-e azok egészségére nézve, akiken

végrehajtásra kerülnek, fokozzák-e a koraszülések gyakoriságát és ezzel összefüggésben a szellemi és testi fogyatékosokban szenvedők számát.”⁸⁵ Figyelembe véve azt, hogy gyakorlatilag a nő a súlyos válsághelyzet „sötét” (átláthatatlan) leple mögé bújva elvetetheti gyermekét, a törvényhozó arra sem volt kellő mértékben tekintettel, hogy a terhesség-megszakítás az egészségre nézve nagyon súlyos következményekkel jár.

A törvény egy másik vitatható jellemzője, hogy megkülönbözteti a magzatot aszerint, hogy hány hetes. Ez pedig nemcsak az általam taigetoszinak nevezett normatív ember-fogalom kialakulásának veszélye miatt aggályos, hanem azért is, mert – a Polgári Törvénykönyv magyarázata kimondja – „a méhmagzat jogképessége élveszületéséig általános, egyenlő és feltételes”.⁸⁶ A törvény lehetőséget ad a terhesség megszakítására a terhesség 12. hetéig, ha:

- azt az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok indokolja;
- a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved;
- a terhesség bűncselekmény következménye, valamint
- az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén.

A terhesség a fentiekben foglalt feltételek esetén a 18. hetéig szakítható meg, ha az állapotos nő korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, továbbá ha terhességét neki fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel korábban, vagy az egészségügyi intézmény, illetve valamely hatóság mulasztása miatt haladta meg a terhessége a 12. hetet. A terhesség a 20. hetéig – a diagnosztikus eljárás elhúzódása esetén 24. hetéig – szakítható meg, ha a magzat genetikai,

teratológiai ártalmának valószínűsége az 50%-ot eléri. A terhesség az időtartamától függetlenül szakítható meg az állapotos nő életét veszélyeztető egészségi ok miatt, illetve a magzatnál a szülés utáni étellel összeegyeztethetetlen rendellenesség fennállása esetén.

Túlmenően azon, hogy a magzat élethez való jogát abszolút jognak tartom, erkölcsileg sem tudok azzal egyetérteni, hogy a magzat azon joga, hogy ne súlyos fogyatékosságban vagy egyéb károsodásban, illetőleg genetikai, teratológiai ártalmakban szenvedve, vagy a születés utáni étellel összeegyeztethetetlen rendellenességgel kelljen élnie, erősebb jog mint az élethez való joga. Ez a taigetoszi szemlélet (az ilyen ember a társadalom számára hasznavehetetlen) a magzat vonatkozásában is elvetendő. A magzat emberi lény, emberi élet, amelynek védelme – az ilyen esetekben is – a társadalom alapvető erkölcsi kötelessége. Az élethez való jog és az egészséghez való jog közötti súlybeli különbség párhuzamosan fut a magzat és a jogi „ember” vonatkozásában. Ellenérvként mondható ugyan, hogy az emberi élethez és emberi méltósághoz való jog elválaszthatatlan, oszthatatlan egységet alkot, de szerintem ezzel szemben álláspontom alátámasztja azt, hogy ha az élethez való jog és a méltósághoz való jog egymással kerül kollízióba, akkor igenis elválasztódik egymástól a két jog, s ebben az összemérésben az életjog kerül ki győztesen. E kérdésben még egyszerűbb a probléma mint az állapotos nő életét veszélyeztető egészségi ok esetén, ugyanis itt nem élet élet elleni rivalizálásról van szó. Az emberi méltóságtól való megfosztás önkényességét – amit ugyancsak tilt az Alkotmány 54. § (1) bekezdése – az életmentési cél feloldja.⁸⁷ A méltósághoz való alkotmányos alapjog akkor jut kifejezésre a leginkább, ha az élethez való jog mint minden

alapjogok forrása, érvényesül. „Az Alkotmányból azonban levezethető, hogy általában a károsodott egészségű életet is védelemben kell részesíteni. A társadalomnak a beteg gondozásának terheit az élet védelmének általános kötelezettségéből és az emberi lény iránti általános tiszteletből el kell vállalnia, minden egyéb megoldás beláthatatlan ellentmondásokhoz vezetne.”⁸⁸

Az abortusz lehetővé tétele arra az esetre, ha a terhesség bűncselekmény (erőszakos közösülés⁸⁹) következménye, a nő önrendelkezési jogának magzattal szembeni primátusát jól érzékelteti. Kétségtelen, hogy a nőt megilleti a szabad családtervezéshez, gyermekvállaláshoz való jog, hogy a nőt nem lehet „kényszeríteni”, de ez a jog, illetve a pszichés és más – maradandó vagy kevésbé maradandó – károsodásoktól való mentesítéshez való jog nem lehet erősebb az emberi élethez való jognál; e kollízió életjog melletti feloldandó eddigi érvelését erősíti, hogy rendelkezésre áll az örökbefogadás, az állami gondoskodás, a művi megtermékenyítés, illetőleg létrehozható más jogintézmény is annak érdekében, hogy – ha a nő nem akarja felnevelni, esetleg megszülni az e cselekmény következményeként fogant magzatot – a magzat kihordható legyen, megszülethessen, élhessen. (Egyébként például a svájci, az ír és a belga jog szerint a terhesség megszakítására akkor sincs lehetőség, ha a terhesség bűncselekmény következménye.)

Itt jegyzem meg, hogy a szabad családtervezéshez, szabad gyermekvállaláshoz való jog a férfit is megilleti. Azonban a nő és a férfi ellenkező akarata folytán a nő és a férfi önrendelkezési jogának összeütközése a gyermekvállalás kérdésének körében – tekintettel arra, hogy a magzat jogalanyiságát feltétlenül tartom – csak mint a szabad aktust megelőző kollízió merülhet fel, amelyben

a döntést az egyén szuverenitása fejezi ki, illetve határozza meg. Vagyis, ha a szabad aktusra sor kerül, akkor azt kell megdönthetetlenül vélelmezni (még akkor is, ha valamely fogamzásgátló eszközt vagy módszert alkalmaztak, hiszen százszázalékos biztonságot egyik sem jelenthet), hogy mindketten számoltak a teherbe esés lehetőségével, ha pedig nem, akkor nekik az felróható, amelynek folytán már erkölcsi kötelességük is a gyermek vállalása. Ha pedig a törvényből indulunk ki, akkor a terhesség ideje alatti kollízió esetén – az általános jogérzék által is sugallva – a nő önrendelkezési joga kell, hogy az erősebb legyen, s nem a férfié. Tekintettel arra, hogy véleményem szerint alkotmányellenes a Btk. 197. § (1) bekezdése (mivel különbséget tesz nő és férfi, valamint házassági életközösségben és azon kívül élő személyek között⁹⁰), a férfi ellen elkövetett erőszakos közösülés is büntettnek minősül, s ezért az annak következményeként beállt terhesség esetén – noha a férfi önrendelkezéshez való joga címén ekkor sem juttathatja érvényre a gyermeket megtartani akaró nővel szemben fennálló akaratát (függetlenül attól, hogy házassági életközösségben élő házastársa, vagy más nő által valósult meg a cselekmény) – a férfit nem terhelheti tartási kötelezettség. Miután a nő az általa elkövetett bűncselekmény folytán esett teherbe (és lehet, hogy már eleve erre irányuló céllal, s nem is tartva igényt a vérszerinti apa személyére, pusztán gyermekhez jutás érdekében követte el a cselekményt), a férfi „aktust” megelőző egyező akaratára se az aktusra, se a gyermekvállalásra vonatkozólag nem valósult meg, illetőleg – akaratnyilvánításra képtelen állapot kihasználása esetén – nem nyilvánulhatott meg. A férfit nem sújthatja a jog ez esetben – mintegy duplumként – ezzel a kötelezettséggel, noha a gyermek érdeke vitathat-

tatlanul, ipso facto megkívánja a tartást. Ez a kötelezettség a nőre kell hogy ipso iure átszálljon. A nő nagyon jól tudja, hogy bűncselekményt követ el, s e tartási következménnyel is számolnia kellene (hiszen a Btk. és a Csjt. kimondaná). Amennyiben a nő objektíve képtelen a tartás ilyen szintű biztosítására, úgy az ilyen esetekben az állam vállalná át (esetleg „meghitelezné” a nőnek) ezen kötelezettséget, s nem hagyná, illetőleg nem kényszerítené – mint ahogy hatályos jogunk szerint teszi – a férfira.

Egy másik probléma a törvény kapcsán, ami alapjaiban kérdőjelezi meg a törvény alkotmányosságát, hogy egy biztos élet kioltását teszi lehetővé egy vélt, illetőleg valószínűsített hátrányos következmény elkerülése érdekében. Ezzel kapcsolatban érdemes összehasonlítani a törvény terhesség-megszakításra vonatkozó rendelkezéseit (különösen a 6. § (1) bekezdés b) pontját és a 6. § (3) bekezdését) Dr. Zlinszky János alkotmánybíró alábbi álláspontjával: „Amellett a halálbüntetés a – bármily valószínű – mégis esetleges bűnisméltés veszélyét egy biztos életet megszüntető aktsussal küszöböli ki, márpedig az élethez való jog alapvető jellegéből folyóan azt nem lehet korlátozni vagy megszüntetni vélt, de nem biztos veszélyek elhárítása vagy inkább csökkentése érdekében.”⁹¹ A 6. § (1) bekezdésének b) pontja kimondja, hogy a terhesség a 12. hetéig szakítható meg, ha a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved. A 6. § (3) bekezdése szerint pedig a terhesség a 20. hetéig – a diagnosztikus eljárás elhúzóódása esetén 24. hetéig – szakítható meg, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának valószínűsége az 50%-ot eléri. A magzat feltételes jogképesége esetén sem elfogadható az olyan szabályozás, amely nem biztos, nem határozott orvosi kijelentéshez (szakvéleményhez) köti a terhesség-megszakítást.

A törvény szabályozza: a terhesség-megszakítás iránti kérelem előterjesztésének módját; a kérelem bejelentését követő, a Családvédelmi Szolgálat munkatársa által történő tájékoztatás módját és tartalmát; az állapotos nő, a munkatárs, a beavatkozást végző egészségügyi intézmény és a felülvizsgálatot végző kötelezettségeit, feladatait, illetőleg jogait; az állapotos nőnél, illetőleg a magzatnál fennálló, a terhesség megszakítását megalapozó egészségi ok megállapításához szükséges követelményeket; a bűncselekmény következményeként létrejött terhesség, valamint a súlyos válsághelyzet fennállásának igazolását.

A Családvédelmi Szolgálat munkatársa – lehetőleg az apa jelenlétében – tiszteletben tartva az állapotos nő érzszeit és méltóságát köteles tájékoztatást adni:

- a terhesség-megszakítás jogszabályi feltételeiről;
- a gyermek vállalása esetén elérhető állami és nem állami, anyagi és természetbeni támogatások lehetőségéről;
- az olyan szervezetek és intézmények létéről és tevékenységéről, amelyek erkölcsi és anyagi segítséget nyújtanak a gyermek vállalása esetén;
- az örökbefogadás lehetőségéről és feltételeiről;
- a terhesség-megszakítás körülményeiről, módjáról, veszélyeiről és az esetleges későbbi terhességre gyakorolt hatásairól;
- a terhesség-megszakítást végző egészségügyi intézményekről, valamint
- a fogamzásgátlás személyre szólóan ajánlható módszereiről.

A törvény harmadik címében a terhesség-megszakítást végző intézményekkel kapcsolatos szabályokat tartalmazza. Továbbá – igazodva az Alkotmánybíróság

határozatához – kimondja, hogy „A terhességmegszakítás elvégzésére, illetve az abban való közreműködésre – az állapotos nő életét veszélyeztető ok kivételével – orvos és egészségügyi szakdolgozó nem kötelezhető.” (14. §). A törvény erényeihez tartozik, hogy tiltja a terhesség-megszakítás, az azt végző intézmények, az arra alkalmas eszközök és szerek reklámozását és népszerűsítését. A beavatkozás költségeit – amennyiben a terhesség megszakítására a biztosítással rendelkező állapotos nőnél vagy magzatánál fennálló egészségi ok miatt kerül sor – az Egészségbiztosítási Alap fedezi. (A rendelkezés összhangban van a Zlinszky János által is kifejtett állásponttal, miszerint azok az esetek, amikor a terhesség-megszakítás nem életvédelmi, egészségvédelmi indítékból kerül végrehajtásra, elvileg nem tartoznak bele az általános társadalombiztosítás keretébe.⁹²)

Összegzés

A törvényről megállapítható, hogy az az Alkotmánybíróság álláspontja által megkívánt arányt – a nő önrendelkezési jogának és a magzat élethez való jogának a kollíziója körében – nemcsak hogy jelentősen megsértve, hanem egyenesen a nő javára egyoldalúan, azaz száz százalékos mértékben szabályozza a terhesség-megszakítást.

Hiába deklarál, illetőleg szabályoz a törvény általam is érdemnek, illetőleg erénynek tartott, a magzatot védő abortuszt gátló elveket, illetőleg viszonyokat, ha a nőnek minden további nélkül lehetősége van „súlyos válsághelyzet” címén a terhesség megszakítására. A magzat életjoga érdekében tett ezen törvényi rendelkezések mind csak pusztán álságos (látszat-) intézkedések, ha a nő azon okot, amely miatt terhesség-megszakításra sor kerülhet, mindössze az aláírásával igazolhatja. Ebben az esetben a törvény nem a magzati élet védelméről szól, hanem arról, hogy a nő önrendelkezési joga akár teljes mértékben is érvényesülhet a magzat életével szemben, s ez (vagyis a törvény 12. § (6) bekezdésének második mondata) az Alkotmánybíróság álláspontja szerint is alkotmányellenes. A 12. § (6) bekezdésének alkotmányellenességét az is alátámasztja, hogy a „társadalmi ellehetetlenülés” kétségkívül szociális szempontú tartalommal is bír. Márpedig az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az anyagi szempontok alapján történő művi terhesség-megszakítás szabadabbá tétele semmi esetre sem tekinthető alkotmányos jognak.

A törvény által tökéletesen érvényesül a taigetoszi szemlélet: a „szörnyszülötteket” a halál sötét mélyébe kell vetni, a társadalomnak nincs rájuk szüksége. Az államnak és a társadalomnak azonban a károsodott egészségű életet is védelemben kell részesítenie, a beteg gondozásának terheit az élet védelmének általános kötelezettségéből és az emberi lény iránti általános tiszteletből el kell vállalnia. A törvény ennek az alkotmányos kívánalomnak sem felel meg, ezért a 6. § (1) bekezdés b) pontja, a 6. § (3) bekezdése és a 6. § (4) bekezdés b) pontja is alkotmányellenes. Ezt támasztja alá az is, hogy egy biztos életet nem lehet megszüntetni vélt, de nem biztos veszélyek, illetőleg hátrányok elkerülése érdekében. A 12. § (6) bekezdésében szereplő „súlyos válsághelyzet” alkotmányossága tartalmi szempontból –tekintettel a „veszélyezteteti” megfogalmazás nem biztos voltára – szintén megkérdőjelezhető e vonatkozásban is. A magzatok közötti bármiféle megkülönböztetés a Ptk. értelmezésében sem megengedett (a magzat jogképessége elveszületéséig általános, egyenlő és feltételeles). Ezen megkülönböztetések miatt akár az egész törvény terhesség-megszakításra vonatkozó rendelkezéseinek alkotmányossága megkérdőjelezhető, hiszen a magzat egyenlő jogképessége szempontjából például az, hogy a nő a terhességét neki felróható vagy fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel a terhesség 12. hetéig, teljesen irreleváns. A magzat él, s. – emberi természetéből kifolyólag – élni is akar.

Jegyzetek

- 1 Digesta. 1. 5. 7. – Paulus.
- 2 Digesta. 38. 16. 3. 9. – Ulpianus.
- 3 Magyar Közlöny. 1991 / 139.sz. 2809-2830.o.
- 4 Magyar Közlöny. 1992 / 132.sz. 4705-4708. o.
- 5 Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban. Magyar Jog. 1991/7. sz. 399-406. o.
- 5/A L. Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. III. Bp. 41-42. o. 50. pont.
- 6 Uo. 259. o. 999. pont.
- 7 Emericus Kelemen: Institutiones Juris Privati Hungarici. Pestini, Thom. Trattner. 1814.
- 8 Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. III. Bp. 210. o. 824. pont.
- 9 Uo. 215. o. 840. pont.
- 10 Angyal Pál: Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal. Bp., 1928. Atheneum. 70. o.
- 11 Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások. Bp., 1981. Gondolat K.
- 12 Uo. 115. o.
- 13 Meszély Artur: Magyar Magánjog. Bp., 1931. Grill K. 71-73. o.
- 14 Vadász Lajos: Magánjogunk főbb elvei és az új jogfejlődés. Szeged, 1929. 51. o. – Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Bp., 1937. Grill K. 74. o. – Villányi László: A magyar magánjog rövid tankönyve. Bp., 1941. 81-89. o.
- 15 Haller Károly: Eszrevételek a Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Bp., 1901. Grill K. 8.o.
- 16 Sárffy Andor: A jövőbeli ember jogképessége. Emlékkönyv Szladits Károly tanári működésének harmincadik évfordulójára. Bp., 1938. 47-55. o.
- 17 Kolosváry Bálint: Magánjog. 1930. Studium K. 78. o.
- 18 Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. Bp., 1914. 594. o.
- 19 Angyal Pál: Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal. Bp., 1928. Atheneum. 69-85. o.
- 20 Angyal – Isaák: Büntető törvénykönyv. Bp., 1937. ,Grill K. 294. o.
- 21 L. Törő Imre: Az ember fejlődése és szövettana. 1968. 25. o.
– Szentágothai János: Functionális anatómia. 1975. 220. o.
– Czeizel Endre: Egészséges utódokért. 1968. 64-65. o.
- 22 A születésszabályozás. Szerk.: Szobody Egon. Bp., 1958. KJK.
- 23 Uo. 204–205. o.
- 24 Jobbágyi Gábor: A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban. Magyar Jog. 1991/7. sz. 405. o.
- 25 Pongrácz Zsuzsa: Női szemmel a születésszabályozásról, s az abortuszról. = A születésszabályozás. Bp., 1958. KJK. 181-182. o.
- 26 Zoltán Imre: A szülész hozzászólása a születésszabályozás kérdéséhez. = A születésszabályozás. Bp., 1958. KJK. 83. o.
- 27 Szász István: A magyar magánjog. Általános rész. Bp., 1948. 5-8. o.
- 28 Törő Károly: Az orvosi polgári jogi viszony. Bp., 1965. KJK. 153-157. o.
- 29 Törő Károly: Orvosi jogviszony. Bp., 1986. KJK. 269-274. o.
- 30 Horváth Tibor: Az élet, testi épség, egészség büntetőjogi védelme. Bp., 1965. KJK. 469- 485. o. Vö.: A Büntető Törvénykönyv Kommentárja. Horváth Tibor: Magzatelhajtás. Bp., 1968. KJK. 1227. o. és Kiss Zsigmond: Magzatelhajtás. Btk. Magyarázat. Bp., 1986. KJK. 470-471. o.
- 31 L. Jobbágyi Gábor: A terhesség megszakítása – polgári jogi kérdőjelek. Jogtudományi Közlöny. 1987/11. sz. Abortusz kontra lombikbébi. Vigilia. 1989/4. sz. Nem lehet zárszót mondani. Magyar Tudomány. 1990/ 7. sz. Abortusz kérdés a pártiratokban 1950-1981. Valóság. 1991 /5.sz. A méhmagzat jogképessége és életjoga a magyar jogban. Magyar Jog. 1991 /7. sz. – Király Tibor: Három következtetés. Magyar Tudomány. 1990/ 7. sz. – Lenkovich Barnabás: A magzat élethez való jogáról. Magyar Tudomány. 1990/2. sz. – Tarr György: A magzat életjoga. CÉH. 1990/nov. Jog az élethez. Magyar Jog. 1990/12. sz. – Törő Károly: A meg nem született magzat jogi védelme. Magyar Tudomány. 1990/7. sz.
- 32 1972: II. tv. 29. § (4), 87. § (2) bekezdés; 76/1988. (XI.3.) MT rendelet; 15/1988. (XII.15.) SZEM rendelet.
- 33 Felhasznált irodalom: Jobbágyi Gábor: A méhmagzat életjoga. Az abortuszlegalizáció konfliktusa. Bp., 1994. Eto K. 63-97. o.
- 34 Vö.: Az SZDSZ törvénytervezete a terhességmegszakításról. Magyar Hírlap. 1992. március 14.; Kiss János: Az abortuszról. Bp., 1992. Cse-répfalvi K.

- 35 Vö.: I. Fejezet. 15. o.
36 L. 33 alatt, 93. o.
37 L. részletesen uo. 94.o.: a Korona vs. Smith perben Scarman bíró álláspontját.
38 64/1991. (XII.17.)AB határozat. Indokolás C) 3.
39 Uo. Indokolás C) 3. c).
40 L. 8/1990. (IV.23.)AB határozat.
41 64/1991. (XII.17.) AB határozat. Indokolás C) 3. b).
42 Uo.
43 Uo. Indokolás D) 2.c).
44 Uo.
45 Uo.
46 Magyar Közlöny. 1990 /107. sz. 2175-2187.o.
47 64/1991. (XII.17.) AB határozat. Indokolás D) 2. b).
48 Uo. Indokolás D) 3., és vö. uo. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. I. ötödik bekezdés.
49 Uo. Indokolás D) 2. d).
50 Uo. Indokolás D) 3.
51 Uo.
52 Magyar Közlöny. 1990/107. sz. 2175-2187. o.
53 23/1990. (X.31.) AB határozat. Indokolás V. 2. pont.
54 Uo.
55 Uo. Dr. Lábady Tamás és Dr. Tersztyánszky Ödön alkotmánybírák párhuzamos véleménye. 2. pont.
56 Uo. Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 3. pont.
57 Uo.
58 Uo.
59 64/ 1991. (XII.17.) AB határozat. Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 5. pont.
60 23/1990. (X.31.) AB határozat. Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 3. pont.
61 Uo. Dr. Szabó András alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 2. pont.
62 64/1991. (XII.17.) AB határozat. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. II. 3. pont.
63 Uo.
64 Uo.
65 Uo.
66 Uo.
67 Uo.
68 23/1990. (X.31.) AB határozat. Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 1. pont.
69 Uo. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 4. pont.
70 64 / 1991. (XII.17.) AB határozat. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. H. 3. pont.
71 Uo. 4. pont.
72 Uo. 6. pont.
73 Uo.
74 Uo.
75 Uo.
76 Uo.
77 Uo. III. 2. d, pont.
78 Uo. 3. c, pont.
79 Uo. 2. b, pont.
80 Uo. 3. pont.
81 Uo. 3. c, pont.
82 Uo. d, pont.
83 Uo. Dr. Ádám Antal alkotmánybíró párhuzamos véleménye.
84 Uo.
85 Uo. Dr. Herczegh Géza alkotmánybíró párhuzamos véleménye.
86 Polgári DrvénykLnyv magyarázata. Szerk.: Gellért György. I. köt. 2. kiadás. Bp., 1993. KIK 66. o.
87 Vö.: III. Fejezet utolsó előtti mondat.
88 64/1991. (XII. 17.) AB határozat. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. III. 3. e, pont.
89 B& 197. §.
90 Vö.: Alkotmány 66. § (1) bekezdés és 70/ A.§ (1) és (2) bekezdés.
91 23/1990. (X.31.) AB határozat. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. 4. pont.
92 L. részletesebben: 64/ 1991. (XII. 17.) AB határozat. Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye. III. 4. pont.

EMBRYOS' RIGHT TO LIVE

Summary

Concerning the right of the embryo to live, several, even scientifically founded arguments can be brought up for and against abortion, i.e. the expulsion of the foetus from the womb. The fact that this is a particularly hot issue in professional circles and in the public and political life in Hungary right now, has two main reasons. On the one hand, a rapid decrease of the population has been recorded lately, and; because of practically „missing“ generations, the proportion of elderly people is higher among the nation than before. On the other hand, serious psychological consequences of abortion on mothers are to be observed, which almost bears a significance for the whole of the society. If merely the numbers of statistics are considered, it is an alarming fact that already in 1996 there were counties in Hungary where the number of abortions outnumbered that of births!

The book concerned with that complex problem is issued by a civil organization for saving human life which runs a nationwide net for the protection of unborn and newborn babies. Besides its life-saving, everyday activity, the organization tries to reveal the nature of the matter in a scientific and methodological way.

The Alfa Association respects human life as such from the moment of conception. According to the Convention on the Right of the Child (enacted with the law number

LXIV. in Hungary adopted by Parliament in 1991), the Association considers the child entitled to special care and protection. The Association does so not only in theory, but in its practice as well, attributing the same rights to children before birth as after. „The child, by reason of its physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection before as well as after birth.“

The author of the first volume of a planned series of books titled „Anyország“ (Mother Country), to be issued by the Alfa Association, is Antal Hámori. The author claims that, as far as the conflict of different values is concerned (e.g. the right to social welfare, to a certain quality of life, to a free family planning, and to healthy living conditions), it must be clear that there is no higher value than life itself, and that it is life that constitutes the basis and source of all other values. Furthermore, neither a state, nor any person can be allowed to have power over the lives of others, even if the life of a child is at question who is not yet born and who's legal status is limited.

An unborn child is not capable of any self-protection. It is defenceless in its surroundings and especially against its own mother. Since the child in its prenatal period is not capable of acting on behalf of its own legal interests, it needs the legal protection of others, if its right to live is confronted with the interests of its legal representative, ie its own mother. The aim of the institution called „guard of unborn children“ is just to give unborn children this legal protection. The institution is recognized by the Civil Law Code and also by the Law on the Protection of Children and on Guardianship.

According to the 10th Paragraph of the Civil Law, a guardian of the unborn child has to be appointed official-

ly, if the protection of its interests is required, especially, if there is a clash of interests between the child and its legal representative. The fact that 'no use of this institution has been made yet in Hungary (although the law itself is valid) proves that not only important laws are missing, but existing laws are not put into practice efficiently.

Antal Hámori presents the topic in a context of Hungarian and international (especially Anglo-Saxon and Continental) legal history. The main line of the argument is constituted by the analysis of the sentence of the Constitutional Court of Justice concerning the problem and by the examination of its legal argument. Antal points out the legally debatable sections of the Hungarian law about abortion . (enacted in 1992). He criticizes directions that do not even fulfill the principles laid down in legal requirements passed by the Constitutional Court of Justice.

The general aim of the Alfa Association with the series of books and with the first volume written by Antal Hámori is to contribute to the establishment of an „external” law for life protection. Moreover, the Association also tries to support the development of an „internal” law, i.e. of a public opinion and an attitude towards the protection of the unborn child, which will presumably be a long process. It is well known that the protection of the law can hardly substitute the care of a mother (and of both parents)...

HIBAJEGYZÉK

Hámori Antal *A magzat életjoga* c. művéhez

Címnegyedben:

A kiadvány a lektorok, Keszthelyi András tördelőszerkesztő, Simon András grafikusművész és Pisskóné Koltay Katalin borítótervező önkéntes munkájának, illetve a HÖMM Bt. (1125 Budapest, Trencsényi u. 27.) anyagi támogatásának köszönhetően jelenhetett meg a Printer Nyomdában (1088 Budapest, Vas u. 7. tel.: 1384 861).

Kiadó: Alfa Szövetség

A kiadásért felel: Dr. Téglásy Imre főtítkár

Lektorálta: Dr. Kőrös András egyetemi adjunktus

4. oldal „a Gyermekek Jogairól szóló, Magyarországon” helyett: a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény, a Magyarországon

6. oldal „a sorozat első könyvének szerzőjével” *elmarad!*

6. oldal „hogymint jogvédelemmel” helyett: hogyan pusztán jogvédelemmel

28. oldal „méhén kívüli” helyett: méhén kívüli

34. oldal »vonatkozik« helyett: »vonatkozik«.

44. oldal (Alkotmány 8. § (2) bekezdés) helyett:

/Alkotmány 8. § (2) bekezdés/

46. oldal (54. § (1) bekezdés) helyett: /54. § (1) bekezdés/

62. oldal „54 §” helyett: 54. §

64. oldal A „Tekintettel” kezdetű rész új bekezdésbe kerül!

72. oldal 35. lábjegyzetben „Vö.: I. Fejezet 13. o.” helyett: 14-15.o.

75. oldal „against it own” helyett: against its own

A hibákért a szerző, a munkatársak és az olvasók szíves elnézését kérjük!